

Blauwe Klauwier

oktober 2026

Koekoeken op de Visvijvers Bergeijk, 2 juni 2026 (Jules Andela)

Inhoudsopgave

Inventarisatie van Geelgorstterritoria rond Reusel in 2026	<u>3</u>
Potentiële herkomst van de Zwartkopmeeuwen bij Luyksgestel	<u>5</u>
Valkenier Karel Mollen als preparateur, 1912-1931	<u>7</u>
Spectaculaire doortrek van Wespendien, eind augustus 2026	<u>14</u>
De Koekoek, een intrigerende vogel	<u>25</u>
Telperikelen: Autocluster en broedcode 1	<u>28</u>
Bijzonder Ooievaarspaar: broer en zus brengen jongen groot	<u>33</u>
Gaaien en eikels	<u>36</u>
Ornithologische waarde van singels bij Wintelre	<u>40</u>

Colofon

Redactie: Paul van Pelt, Robbert van Hiele, Jules Andela & Tom Heijnen

Fotobijdragen: © bij de betreffende fotografen

Uitgave: [Vogelwerkgroep de Kempen](#)

© **Copyright.** Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Voorwoord

Oktober 2026. Gisteren regen en wind, vandaag blauwe lucht. Gewoon herfst. Niks wijst erop dat het kort geleden extreem warm en droog was. Maar als je naar de vennen in de buurt gaat zijn er plekken waar het niet eens meer duidelijk is dat er ooit een ven geweest is. Desastreus voor de natuur en saai voor mij, dat verdwijnen van waterplekken in de buurt. Zou het nu moeilijker zijn voor de herfstregens om een ven weer vol te krijgen? Alle plantensoorten zorgen, lijkt me, voor extra verdamping. En komt de bodem hoger te liggen door al die planten waardoor het ook weer moeilijker vol raakt?

Ook al een tijdje lijkt het me dat er zo weinig vogels rond het huis zwerven. Is dat nou iets wat ik me inbeeld, heeft het gewoon met de tijd van het jaar te maken of is dat een direct gevolg van de droogte? En komt dat dan omdat er allerlei insektenpopulaties dood zijn gegaan, een tekort aan zaadjes, zijn de vogelpopulaties zelf gedecimeerd tijdens de hitte? Eigenlijk weet ik amper iets.

Maar ik probeer me te blijven ontwikkelen. Aangezien Wim Deeben (met Maarten-Jan, geloof ik) een week of wat geleden een Roodkeelpieper over hebben horen vliegen, heb ik die er ook weer eens bijgepakt. Een hoge *tsiee*, beetje twee-lettergreep-achtig. Ja, goh, nou. Een Rietgors is ook hoog, soms, of een Graspieper, een Boompieper, een Heggenmus, een Roodborst. Etc. etc. Maar goed, oefenen dus voor als die ooit over mijn hoofd komt gevlogen. Wel een paar dagen geleden overvliegende Kruisbekken over ons dak. Een nieuwe tuinsoort!

Kort geleden hadden we bij onze clubavond Leon van Balkom op bezoek. Hij vertelde over het nieuwe Atlasproject. En over de vele blokken die hoofdtellers nodig hadden. Om nog meer kennis te vergaren over onze vogels. Ik heb me laten strikken. Het lijkt te doen. En er zijn nog blokken over, hoor! En ook de nieuwe Blauwe Klauwier zal niet op alle vragen antwoord geven. Onmogelijk. Maar met veel liefde gemaakt, door ons allemaal. Iedereen heel veel leesplezier!

Namens de redactie, Robbert van Hiele

Geelgorsman in Reusel, 24 maart 2025 (Jos van Gool)

Inventarisatie van Geelgorsterritoria rond Reusel in 2026

Jos van Gool

De geelgors voelt zich thuis in kleinschalig boerenland, heide met struwelen en bosranden. En laat Reusel nu juist volop over dit soort landschappen beschikken.

Geelgorsman in Reusel, 15 maart 2024 (JvG).

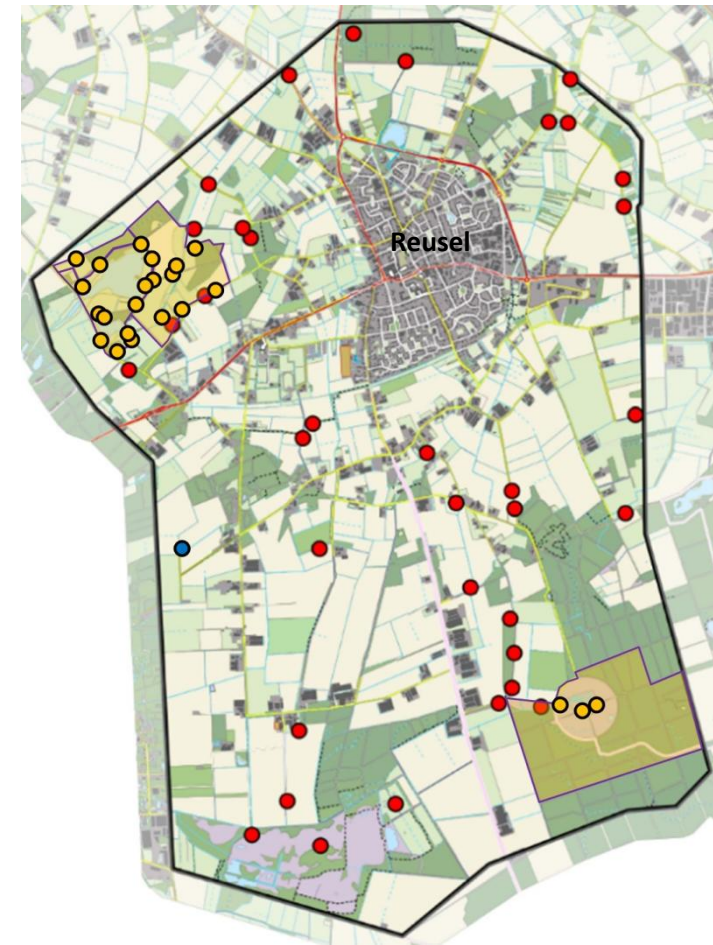
Tijdens onze reguliere BMP-broedvogel-tellingen komen we deze opvallende gele zangvogel dan ook regelmatig tegen. Dat bracht de Natuur- en (weide)vogelvereniging

Reusel-De Mierden op een idee: hoeveel broedparen Geelgorzen telt Reusel eigenlijk?

Zo ontstond Project Geelgors, een nieuw meerjarig inventarisatieproject. Reusel werd opgedeeld in vier deelgebieden, die elk door één of twee leden van de vogelwerkgroep werden geïnventariseerd. Ieder deelgebied werd tijdens het broedseizoen drie keer per fiets bezocht.

De verzamelde waarnemingen zijn vervolgens volgens de BMP-methode verwerkt door Sovon, waarbij 35 territoria werden vastgesteld. Tel je daar de Geelgorzen uit onze reguliere BMP-telgebieden in Reusel bij op (rekening houdend met mogelijke dubbelingen) en één via waarneming.nl, dan komen we uit op minimaal 59 territoria.

Een indrukwekkend aantal, zeker als je bedenkt dat de Geelgors in grote delen van Nederland veel schaarser is. Reusel mag zich daarmee gerust een echt bolwerk van deze prachtige akkervogel noemen. Je zou bijna zeggen: een Geelgorsplaag... waar de rest van Nederland alleen maar jaloers op kan zijn. ■

Geelgorsterritoria rond Reusel in 2026. Rode stip = speciale Geelgorsinventarisatie, oranje stip = aanvulling uit reguliere BMP-telgebieden (deze telgebieden zijn transparant oranje gekleurd), blauwe stip = aanvulling uit waarneming.nl.

Zwartkopmeeuw en Kokmeeuwen op de Sengelbroeksche Heide, 19 april 2026 (Tom Heijnen)

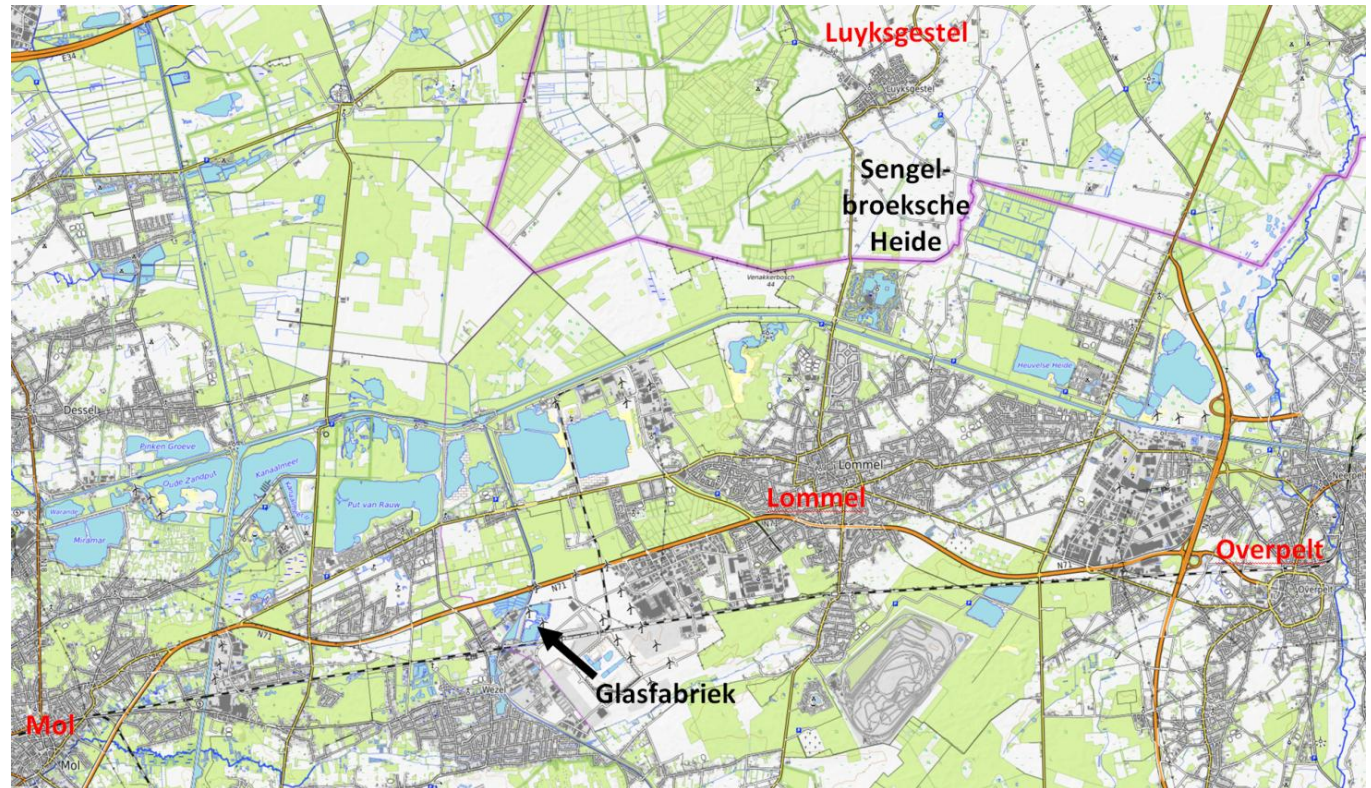
Potentiële herkomst van de Zwartkopmeeuwen bij Luyksgestel

Tom Heijnen

In de vorige Blauwe Klauwier schreef ik over waarnemingen van Zwartkopmeeuwen bij Luyksgestel in april 2026. Op 17 april zag ik er minstens 12 ex (Heijnen 2026). Waren dit vogels die afkomstig waren van een broedkolonie in de buurt?

Lex Peeters attendeerde me er op dat ze wellicht afkomstig waren van de Glasfabriek bij Lommel. Daar broeden al jaren Zwartkopmeeuwen. De afstand tussen Glasfabriek en de Sengelbroeksche Heide bij Luyksgestel is ongeveer 10 km. Ik nam, advies van Lex, contact op met Karel van Endert die al jarenlang onderzoek doet naar de Zwartkopmeeuwen van de Glasfabriek. Hij meldde me dat er in 2026 twee paren broedden die beide één jong hadden, en dat er in 2025 geen enkele zat.

Met twee paar in 2026 lijken de Zwartkopmeeuwen van de Glasfabriek niet de bron te zijn van de waarnemingen bij Luyksgestel in april 2026, tenzij er bij de Glasfabriek ook een flink surplus aan niet-broedende vogels zat. Maar daar zijn op [waarneming.be](https://www.waarneming.be) geen aanwijzingen voor.

Het terrein van de Glasfabriek is één van de zandgroeves in de omgeving van Lommel. In het verleden werden hier geregeld Zwartkopmeeuwen als broedvogel vastgesteld. In de periode 1994-97 ging het om 1-6 broedparen en in de periode 2007-14 tot maximaal 15 broedparen (Stevens et al. 2021). Het maximum van 15 was in 2007 bij de Glasfabriek (van Endert 2007). ■

Literatuur

[Endert, K. van 2007](#). Verslag Ringwerkzaamheden meeuwenkolonie Glasfabriek in voorjaar 2007. Website Birding Kempen.

[Heijnen, T. 2026](#). Zwartkopmeeuwen bij Luyksgestel in april 2026. Blauwe Klauwier 52(3): 70-72.
Stevens, J. et al. 2021. Vogels in Limburg. Historiek, verspreiding, trends en verplaatsingen. LIKONA.

Karel Mollen (met donker pak en bolhoed) en George Oxer (met licht pak en bolhoed), valkenier van de Old Hawking Club, met medewerkers en toeschouwers en valken op een cage, Valkenswaard 1907 (bron: Robertpeels - Eigen werk, CC BY-SA 4.0, [Wikipedia](#))

Valkenier Karel Mollen als preparateur, 1912-1931

Justin J.F.J. Jansen

Karel Mollen (Valkenswaard) is in de vakliteratuur vooral bekend als valkenier, de laatste die dit ambacht in Valkenswaard nog professioneel uitoefende (Peels-Mollen 2021: 172). Minder bekend is dat hij ook als preparateur werkte: hij zette in opdracht van derden vogels en zoogdieren op, een kant van zijn werk die tot nu toe nauwelijks is beschreven.

Zijn opzettersregister, een kasboekachtig overzicht dat vermoedelijk werd bijgehouden in een zakelijk journaal, beslaat in elk geval de periode van 26 januari 1912 tot 6 juni 1931. Per opdracht zijn de datum, de naam en woonplaats van de opdrachtgever doorgaans genoteerd, alsmede vaak de soort of het dier en het betaalde bedrag in guldens - in totaal 1.728 opdrachten, goed voor minstens 1.682 dieren.

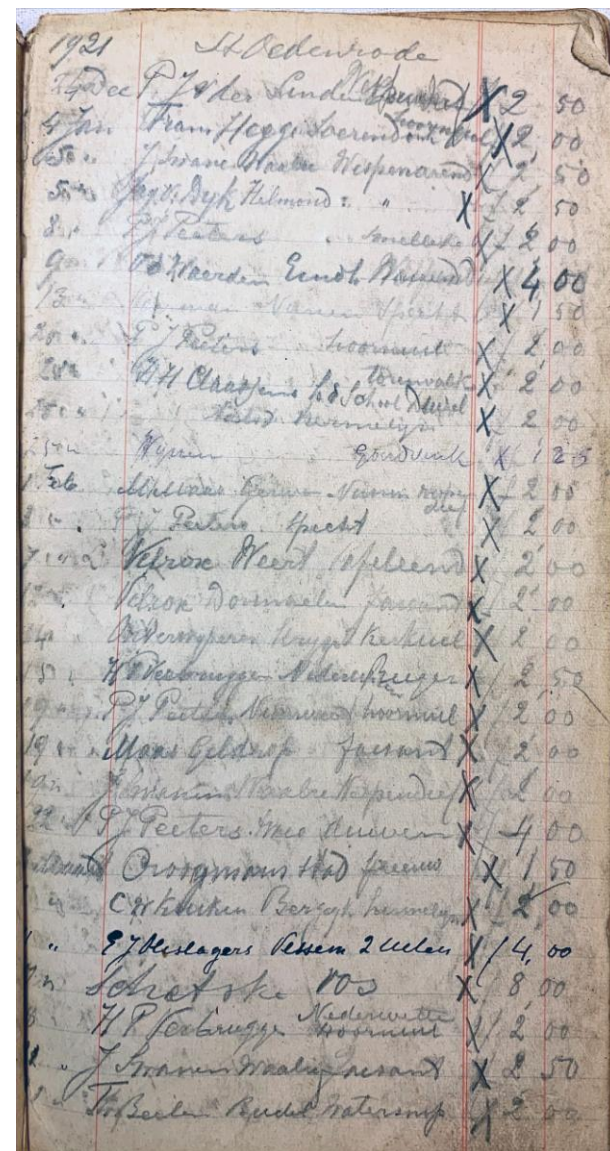
Dat een amateurpreparateur zijn werk zo gedetailleerd bijhield, is op zichzelf al bijzonder. Mollen dreef zijn opzetpraktijk naast, en waarschijnlijk mede dankzij, zijn bekendheid als valkenier en het register geeft daardoor een zeldzaam kijkje in de vraag naar opgezette dieren in de streek

rond Eindhoven in het eerste kwart van de twintigste eeuw. Nederlandse soornamen en dialect- of spellingsvarianten in het handschrift - zoals 'Kuikendief' voor Kiekendief - zijn genormaliseerd en gecontroleerd aan de hand van Eigenhuis (2004).

Het register als bron

Het register bevat 1.728 geregistreerde opdrachten, samen goed voor minstens 1.682 individuele exemplaren; het verschil ontstaat doordat een deel van de opdrachten meerdere dieren in een post combineert (zie paragraaf 3). Zoals bij ieder handgeschreven kasboek zijn niet alle gegevens foutloos overgeleverd.

Van 18 opdrachten ontbreekt de dag, van 6 de maand. Een klein aantal regels - twaalf van de 1.728 - is in het brondocument bovendien doorgestreept over een of meer velden. Dat komt apart aan bod in de paragraaf ‘Mogelijk bedorven exemplaren’.

Een pagina uit het opzettersregister.

Resultaten

Jaarlijkse spreiding

Het aantal opdrachten per jaar vertoont een duidelijk patroon (tabel 1). In de jaren van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) bleef de productie bescheiden: van 30 opdrachten in het slechtste jaar (1914) tot 76 in 1917.

Tabel 1. Aantal opdrachten, aantal opgezette dieren en omzet in guldens per jaar.

Jaar	Opdrachten	Dieren	Omzet (f)
1912	22	15	35,50
1913	38	22	77,75
1914	30	16	52,75
1915	62	38	112,75
1916	51	43	100,25
1917	76	74	149,50
1918	62	64	128,75
1919	91	84	170,50
1920	124	127	281,50
1921	152	157	349,50
1922	166	163	333,50
1923	166	168	337,75
1924	122	122	240,00
1925	100	102	202,25
1926	91	92	171,75
1927	76	76	138,25
1928	82	92	165,25
1929	101	104	204,00
1930	86	93	169,75
1931	26	27	53,50

(t/m juni)

Vanaf 1919 volgde een sterke groei die culmineerde in de jaren 1921-1923, met respectievelijk 152, 166 en 166 opdrachten - de onbetwiste piek van Mollens praktijk,

waarin hij gemiddeld meer dan drie opdrachten per week behandelde. Daarna daalde de productie geleidelijk naar 80 tot 100 opdrachten per jaar, een niveau dat tot het einde van het register (medio 1931) redelijk stabiel bleef.

Gemiddeld zette Mollen, over de achttien volledige jaren 1913-1930, ruim 91 dieren per jaar op (1.682 dieren in totaal over 19,5 jaar). In de topjaren 1921-1923 lag dit aantal ruim boven de 150; in de zwakste jaren (1913, 1914) onder de 25.

Goede en slechte jaren

Zet je het jaarlijkse aantal opdrachten af tegen het gemiddelde (93 per jaar, met een standaarddeviatie van 40), dan springen drie topjaren en drie zwakke jaren er duidelijk uit. De topjaren zijn 1921 (152 opdrachten), 1922 (166) en 1923 (166) - samen bijna een kwart van alle opdrachten in het register. Dat valt samen met de eerste jaren van economisch herstel na de Eerste Wereldoorlog, toen ook de jacht en daarmee het gebruik van preparateurs weer op gang kwam. De zwakste jaren zijn 1913 (38), 1914 (30) en, in mindere mate, 1916 (51): de vooroorlogse en vroege oorlogsjaren, waarin de praktijk kennelijk nog moest worden opgebouwd en de oorlogsomstandigheden - mobilisatie, schaarste, beperkte bewegingsvrijheid in het grensgebied - de aanvoer van

dieren drukten. Na de piek van 1921-1923 zakte de productie geleidelijk terug naar 75 tot 100 opdrachten per jaar, een niveau dat tot 1931 standhield zonder verdere sterke uitschieters.

Het register begon in het jaar dat de Vogelwet 1912 in werking trad, de eerste Nederlandse wet die vrijwel alle inheemse vogels wettelijk beschermde. Op Mollens praktijk lijkt dit weinig effect te hebben gehad - het aantal opdrachten groeide in de jaren erna juist gestaag door, met 1921 zelfs als een van de topjaren. Ook de Jachtwet van 1923, die de jacht ondergeschikt maakte aan de bestrijding van landbouwschade, is niet terug te zien als een duidelijke knik in de cijfers. Kennelijk bleven gevonden, gestroopte of anderszins verkregen vogels gewoon bij de preparateur terecht komen, wetgeving of niet.

Geografisch bereik

De opdrachtgevers kwamen overwegend uit een straal van 30 tot 40 kilometer rond Eindhoven. Eindhoven zelf levert de meeste opdrachten (223), gevolgd door Leende (101), Waalre (95), Weert (93), Budel (68), Bergeijk (38), Someren (31) en Helmond (30). Drie destijds nog zelfstandige plaatsen die in 1920 door Eindhoven werden geannexeerd - Stratum (33), Strijp (27) en Tongelre (20) - staan in het register nog

apart genoteerd; samengeteld met Eindhoven zelf komt 'Groot-Eindhoven' daarmee op 303 opdrachten, ruim 17% van het totaal. Het register telt 101 verschillende plaatsnamen en 1.053 unieke naamplaats combinaties: een brede, weinig geconcentreerde klantenkring.

Zoogdieren en vogels

Van de 1.682 in het register herleidbare exemplaren zijn er 1.446 vogel (86,0%), 222 zoogdier (13,2%) en 14 niet nader te determineren (0,8%; grotendeels ongespecificeerde bulkorders als 'vijf stuks' of een enkele 'valk' zonder soort aanduiding).

Tabel 2. Opgezette zoogdieren naar soort.

Soort	Aantal
Eekhoorn	84
Wezel	51
Bunzing	24
Hermelijn	17
Vos	14
Ree	10
Kat	3
Hond	3
Egel	3
Rat	2
Fret	2
Das	2
Marmot	2
Vleermuis	2
Hamster	1
Muis	1
Mol	1

Onder de zoogdieren (tabel 2) overheersen kleine roofdieren en knaagdieren: Eekhoorn (84), Wezel (51), Bunzing (24) en Hermelijn (17) vormen samen 176 van de 222 zoogdieren, bijna 80%. Vos (14) en Ree (10) zijn de enige grotere zoogdieren van betekenis. Een handvol huisdieren - Kat, Hond, Marmot en Hamster, samen negen stuks - valt duidelijk uit de toon en betreft vermoedelijk overleden gezelschapsdieren van particulieren.

Wilde vogels versus kooi- en volierevogels

Binnen de 1.446 vogels valt een duidelijk onderscheid te maken tussen in het wild bemachtigde vogels en vogels die als huisdier of sierdier werden gehouden. Tot die laatste groep behoren parkiet (36), Goudfazant (8), papegaai (7), Kanarie (5), Kip (4), krielhen (2), Postduif (2), pauw (1), Rijstvogel (1), Swinhoes Fazant (1), Zilverfazant (1) en Oost-Indische Duif (1): samen 69 exemplaren, ofwel 4,8% van alle vogels. De overige 1.377 vogels (95,2%) zijn wilde soorten.

Mollens praktijk steunde dus vooral op jacht- en vondstmateriaal, met een klein maar herkenbaar bijproduct van overleden kooi- en sierpluimvee. Parkieten vormen met 36 stuks veruit de grootste post binnen die kooivogels en wijzen op een lokale

populariteit van deze vogel als huisdier in het interbellum.

Meest opgezette soorten

Tabel 3 toont de meest voorkomende vogelsoorten ($n \geq 13$). Uilen en roofvogels domineren de lijst: samen zijn Kerkuil, Ransuil, Velduil, Steenuil en 66 niet nader gedetermineerde 'uilen' (315 exemplaren in

Tabel 3. Meest voorkomende vogelsoorten ($n \geq 13$).

Soort	Aantal
reiger (onbepaald)	112
Kerkuil	111
Fazant	109
Sperwer	92
uil (onbepaald)	66
Ransuil	65
Wespendief	64
Roerdomp	56
Kiekendief	50
Velduil	40
specht (onbepaald)	39
Torenvalk	37
Wulp	32
Waterhoen	28
Gaai	27
Steenuil	26
Ijsvogel	24
Ekster	20
Kokmeeuw	20
Wielewaal	15
Buizerd	15
Spreeuw	15
Grutto	13

totaal) en roofvogels als Sperwer, Wespen-dief, Kiekendief, Torenvalk en Buizerd (288 exemplaren) goed voor ruim 35% van alle opgezette dieren. Reiger (112), Kerkuil (111) en Fazant (109) zijn de drie meest opgezette soorten; de Sperwer (92) is de meest opgezette roofvogel.

Seizoenspatroon

Er is een duidelijke piek in oktober (219 opdrachten) en november (210), gevolgd door januari (176) en februari (148). Dat patroon volgt de Nederlandse jachtseizoenen op de voet: het najaar is de piekperiode voor afschot van waterwild, fazanten, roofvogels en weidevogels, die vervolgens ter opzetting werden aangeboden. De lage aantallen in juni (69) en mei (106) weerspiegelen het gesloten seizoen voor de meeste soorten. De hoge aantallen in januari en februari zijn deels te herleiden tot in het najaar geschoten exemplaren die pas later werden gebracht, en deels tot afschot van overwinterende soorten als Velduil en Ransuil.

Prijsstructuur en prijsontwikkeling

De gehanteerde tarieven waren consistent en relatief bescheiden. Voor kleine vogels en kleine zoogdieren (Wezel, Hermelijn, Parkiet) vroeg Mollen doorgaans f 1,25 tot f 1,50. Voor middelgrote vogels als Uilen,

Sperwers en Duiven gold een standaardtarief van f 2,-. Grote vogels (Reigers, Kraanvogels, Roerdampen) kostten f 2,- tot f 4,- en zoogdieren als Eekhoorns en Vossen f 2,- tot f 8,-. Het gemiddelde bedrag per opdracht over de hele periode bedroeg f 2,05 (n = 1.705 opdrachten met een genoteerd bedrag; bij 23 opdrachten ontbreekt het bedrag).

Een lineaire trendberekening over 1912-1931 laat vrijwel geen structurele prijsstijging zien: de helling van de trendlijn is nagenoeg nul (+0,0002 gulden per jaar). Wel is er een duidelijke, tijdelijke uitschieter: in 1920 en 1921 lag het gemiddelde bedrag per opdracht met f 2,33 en f 2,30 aantoonbaar hoger dan in de jaren ervoor en erna (rond f 1,9-2,0). Die piek valt samen met de naoorlogse inflatiegolf van 1919-1921 en met de drukste periode van Mollens praktijk; vanaf 1922 zakte het gemiddelde tarief terug naar het niveau van rond de f 2,- en bleef daar, ondanks de dalende omzet in de jaren twintig, stabiel tot 1931. Mollen lijkt zijn tarieven dus niet structureel te hebben verhoogd, maar wel tijdelijk te hebben laten meebewegen met de naoorlogse prijsstijgingen. De hoogste, gedocumenteerde factuur - f 12,- voor een Steenuil gecombineerd met een Kiekendief - betrof een samengestelde opdracht uit 1921.

De totale gedocumenteerde omzet bedraagt f 3.486,75. Dat is een onderschatting: bij 23 opdrachten ontbreekt het bedrag, en gecombineerde opdrachten (meerdere dieren voor één bedrag) zijn als een post geteld. De werkelijke opbrengst over de hele periode lag vermoedelijk tussen f 3.550,- en f 3.700,-.

Klantenstructuur

De meest trouwe klant is De Wit Notaris, die 37 opdrachten plaatste - ruim 2% van de totale productie - en overwegend watervogels, uilen en zangvogels liet opzetten, wat op een brede verzamelinteresse wijst. Ook Th. Beelen (26 opdrachten), Korting (22), F. v. Gardingen (21) en P.J. Peeters (19) behoorden tot de vaste klantenkring. Daarnaast maakten scholen gebruik van Mollens diensten: HBS'en, kweekscholen en gymnasiums in Eindhoven en omgeving lieten regelmatig vogels opzetten, vermoedelijk voor lesdoeleinden in de natuur- en dierkunde. Opvallend is verder hoeveel gezagsdragers en geestelijken in het register voorkomen. Verscheidene burgemeesters uit de regio lieten vogels opzetten, evenals enkele militairen. Ook geestelijken en kloosterordes waren goede klanten: pastoors en kapelaans komen tientallen keren voor, en de Augustijnen te Eindhoven bestelden tussen 1912 en 1916 minstens 17 opzetwerken, van

Eekhoorn en Sperwer tot Wielewaal en Roerdomp. Ook elders in de regio lieten paters en kloosterzusters af en toe een vogel opzetten.

Ook J. de Haan komt opvallend vaak terug (21 opdrachten). Het gaat hier om Jac. (Jacobus Henricus Hubertus) de Haan (1902-1985), bankier te Weert, die een eigen vogelverzameling opbouwde en geregeld aan P.A. Hens rapporteerde. De Haan schreef zelf dat hij ook vogels kocht bij "Karel Mollen (valkenier te Valkenswaard)" (Jansen 2014: 60) - een mooie bevestiging van precies de klantrelatie die dit register laat zien. In augustus 1926 bracht hij bovendien een bezoek aan Mollen en nam bij die gelegenheid een uitgebreid interview met hem af over diens vogelwaarnemingen rond Valkenswaard, destijds uitgetypt door P.A. Hens en later gepubliceerd (Jansen 2023). Mollen en zijn opdrachtgevers hadden dus kennelijk vaker dan alleen zakelijk contact.

Connectie met de valkeniers praktijk

Zijn ervaring als valkenier lijkt Mollens positie als preparateur mede te hebben bepaald. Klassieke valkeniersvogels - Sperwer (92), Kiekendief (50), Torenavalk (37), en in kleinere aantallen Smelleken en Boomvalk - maken een flink deel uit van de 288 roofvogels in het register, met de Sperwer als meest opgezette roofvogel.

Tegelijk reikt de praktijk duidelijk verder dan het valkeniersdomein: de hoge aantallen Kerkuilen, Reigers, Roerdampen en Fazanten wijzen op een breed publiek van jagers, boeren en burgerlijke verzamelaars.

Zeldzame en bijzondere soorten

Het register bevat een flink aantal destijds en/of lokaal zeldzame soorten (tabel 4). Opvallend is dat vier Notenkrakers, de Jan-van-Gent, de twee Grote Trappen, de

Tabel 4. Lokaal en/of destijds zeldzame soorten in het register, met vermelding van naam en woonplaats van de opdrachtgever.

Soort	Datum	Opdrachtgever	Plaats
Notenkraker	20 sep 1913	Meerstad	Eindhoven
Notenkraker	8 okt 1913	Blijerveld	Heeze
Notenkraker	15 okt 1913	H.B. School	Eindhoven
Notenkraker	15 okt 1913	Nijssen	Eindhoven
Kraanvogel	15 okt 1913	Nijssen	Eindhoven
Kraanvogel	23 okt 1915	H. v. Aubel	Weert
Kraanvogel	3 nov 1923	Piet Peeters	Weert
Kraanvogel	3 nov 1923	Smeets	Kelpen
Jan van Gent	14 apr 1917	Goossens	Middelbeers
Grote Trap	21 nov 1919	H. Keunes	Budel
Grote Trap	5 jan 1924	P.H. v. Rooy	St. Oedenrode
Kwartelkoning	6 okt 1919	Piet Peeters	Weert
Kwartelkoning	12 sep 1923	M. v. Gemert	Oirschot
Kwartelkoning	8 sep 1924	Van Dijk	Leende
Roodkeelduiker	8 feb 1924	Th. Beelen	Son
Roodkeelduiker	19 feb 1926	M.v. Gemert	Mierlo
Zwarte Specht	13 mei 1924	Rijksveldwachter	Veldhoven
Zwarte Specht	15 okt 1928	J. v.d. Dungen	-
Grote Jager	6 dec 1922	K.J. de Koning	Tongelre (Eindhoven)
Kleine Mantelmeeuw	20 aug 1923	Korting	Tongelre (Eindhoven)
Middelste Zaagbek	15 jan 1924	P.H. v. Rooy	St. Oedenrode

Roodkeelduikers, de Grote Jager en de Middelste Zaagbek ontbreken bij van Erve et al. (1967). Er mag vanuit gegaan worden dat de meeste vogels verzameld zijn in de directe omgeving van de woonplaats en zo spoedig mogelijk naar Mollen gebracht zijn. Vrieskisten en auto's bestonden wel, maar waren weinig aanwezig bij gewone woonhuizen.

Een bijzondere vermelding verdient ook A.J. Smulders uit Nuenen, die op 6 oktober 1922 een wezel liet opzetten. Het patroniem, de tien opdrachten in totaal en de expliciete plaatsaanduiding Nuenen wijzen vrijwel zeker op Antonius Josephus Smulders (1886-

1958). Deze Smulders was zelf een productief vogelverzamelaar: tussen 1909 en 1938 leverde hij meer dan 200 balgen en eieren aan het toenmalige Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden (thans Naturalis Biodiversity Center), afkomstig uit de omgeving Nuenen/Tongelre.

Daaronder bevindt zich de op 25 november 1909 te

Nuenen verzamelde Klapekster die in 2021 als eerste Nederlandse (en chronologisch tweede Europese) waarneming van de Siberische Noordelijke Klapekster *Lanius borealis sibiricus* werd aanvaard door de CDNA (Jansen et al. 2022). Diezelfde Smulders liet op 1 mei 1929 zelf nog een Klapekster bij Mollen opzetten - deze vogelfamilie bleef hem kennelijk bezighouden.

Mogelijk bedorven exemplaren

Twaalf van de 1.728 regels zijn in het handschrift doorgestreept, over wisselende combinaties van velden (naam, plaats, soort en/of bedrag). Vermoedelijk gaat het om dieren die bij aankomst al te ver ontbonden of anderszins onbruikbaar waren om te worden opgezet, waarna de order achteraf - geheel of gedeeltelijk - werd doorgehaald. Deze kleine groep vertoont geen bijzonder patroon in soortensamenstelling, van Sperwer en Buizerd tot Parkiet en Kanarie, maar geeft wel een zeldzaam kijkje in de praktische keerzijde van het vak: niet elk aangeboden dier kon daadwerkelijk worden verwerkt.

Conclusie

Het Mollenregister schetst het beeld van een substantiële, goed georganiseerde, particuliere preparateurpraktijk, actief van tenminste 1912 tot 1931 in Noord-Brabant. Met 1.728 gedocumenteerde opdrachten, 1.682 opgezette exemplaren - gemiddeld ruim 91 dieren per jaar - en een totale gedocumenteerde omzet van f 3.486,75 is het een uitzonderlijke bron voor de Nederlandse collectie- en preparateurs geschiedenis, met een detailniveau dat voor een amateur-preparateur ongewoon is.

De praktijk piekte in 1921-1923, kende een duidelijk seizoenspatroon rond de jachttijd, en werd voor 86% gevoed door wilde vogels tegenover 13% zoogdieren en een klein aandeel (4,8% van de vogels) kooi- en sierpluimvee. Prijzen bleven de hele periode stabiel rond f 2,- per opdracht, met een tijdelijke naoorlogse piek in 1920-1921. Het register bevat daarnaast een reeks zeldzame en bijzondere waarnemingen - met de Notenkraaker-invasie van 1913 als meest aansprekende voorbeeld - en een klein aantal doorgestreepte regels die vermoedelijk bedorven exemplaren betreffen.

Vervolgonderzoek naar de periode voor 1912 en een vergelijking met museumcollecties in de regio kan verdere

context bieden voor de herkomst van de vogels en zoogdieren die Mollen opzette.

Dankwoord

De Karel Mollen Stichting wordt bedankt voor het ter beschikking stellen van het boekje. Grote dank aan Robert Kuipers voor het in een database zetten van alle gevallen.

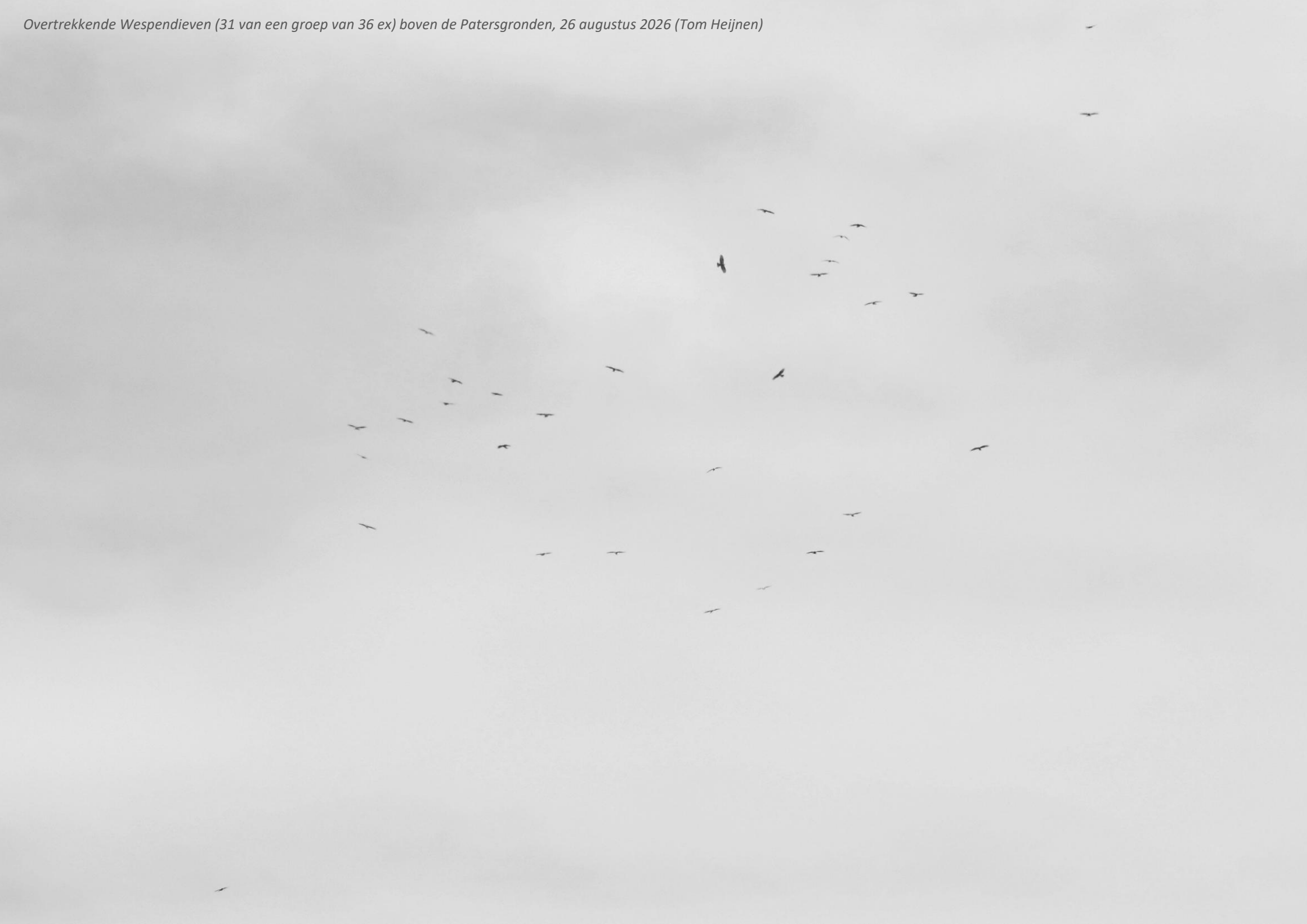
Literatuur

- Eigenhuis, K.J. 2004. Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen. Fontaine Uitgevers, 's-Graveland.
- Erve, F.J.H. van, H.K.M. Moller Pillot, A.B.L.M. Wittgen, S. Braaksma, W.H.Th. Knippenberg & V.F.M. Langenhoff 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum, Assen.
- [Jansen, J. 2014](#). Historische vogelcollecties De Bieck en Kiggen. *Natuur.oriolus* 80(2): 60-61.
- [Jansen, J.J.F.J. 2023](#). Een interview met Karel Mollen in augustus 1926. *Blauwe Klauwier* 49(2): 25-26.
- [Jansen, J.J.F.J., P. Kamminga, M. Brandsma, R. Yosef & P. de Knijff 2022](#). Siberische Noordelijke Klapekster bij Nuenen in november 1909. *Dutch Birding* 44: 354-359.
- Peels-Mollen, J. 2021. Karel Mollen - de laatste Valkenier. Valkenswaard.

Justin J.F.J. Jansen, Naturalis Biodiversity Center, justin.jansen@naturalis.nl

Overtrekkende Wespddieven (31 van een groep van 36 ex) boven de Patersgronden, 26 augustus 2026 (Tom Heijnen)

Spectaculaire doortrek van Wespendieven, eind augustus 2026

Tom Heijnen

Eind augustus 2026 waren er drie opeenvolgende dagen met spectaculaire doortrek van Wespendieven. Wat werd er gezien, wat veroorzaakte de hoge aantallen en hoe bijzonder was het?

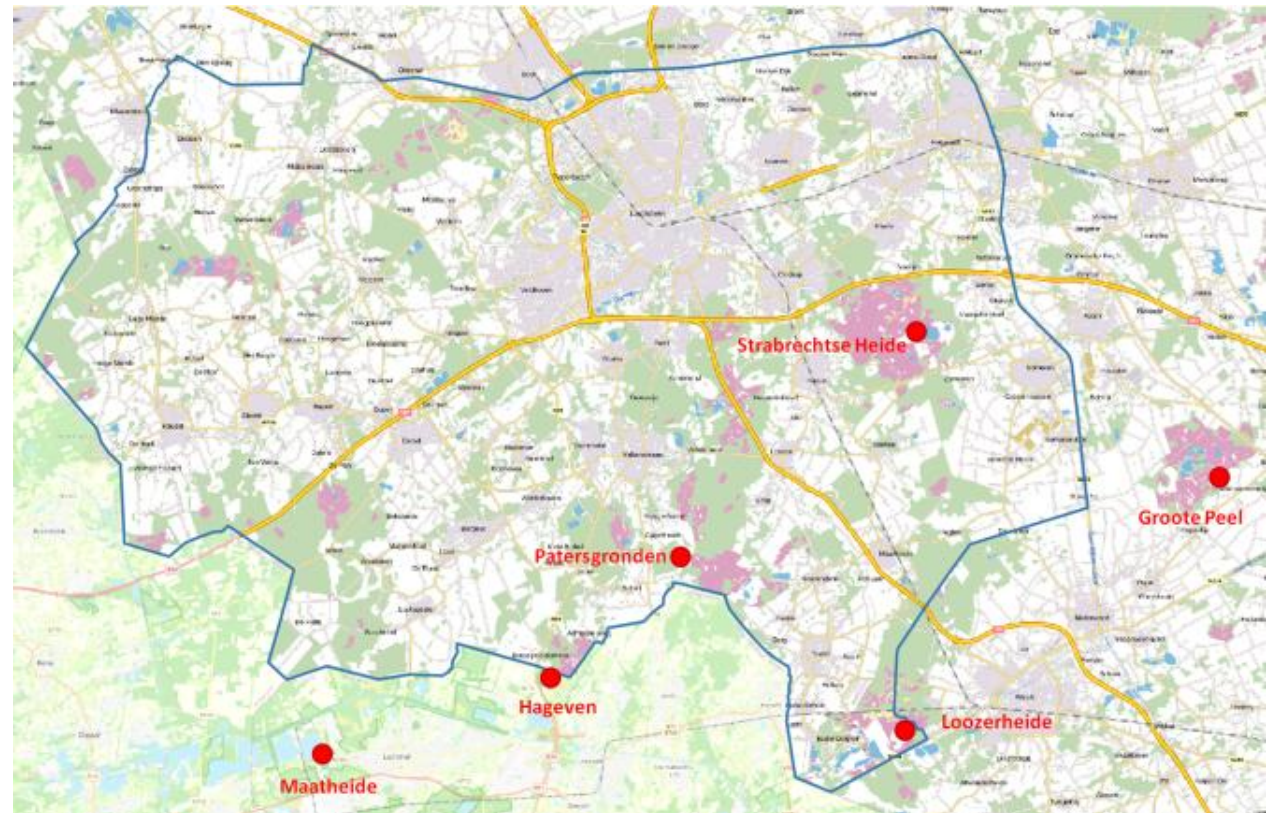
Doortrekverloop in de Kempen e.o.

24 augustus 2026

Op de telposten Loozerheide en Patersgronden was er deze dag nog geen enkel teken van Wespendieventrek van enige omvang. Op de Loozerheide werd tussen 7:05-13:30 uur één trekker genoteerd en op de Patersgronden tussen 7:35-12:24 uur geen enkele. Op telposten net buiten de Kempen werden ook maar enkele vogels opgemerkt.

25 augustus 2026

De trek barstte ineens los. Op de Loozerheide werden 457 trekkers geteld tussen 7:00-15:30 uur, waaronder een groep van 125 ex. Helaas werd er op de telposten Strabrechtse Heide en Patersgronden niet geteld.

Trektelposten in de Kempen e.o. waar eind augustus 2026 geteld werd.

Wel werd er geteld op de telpost Maatheide in België, 8 km ten ZW van Luyksgestel en 4 km buiten de Kempen. Hier werden 365 trekkers genoteerd tussen 14:25-18:27. En op de telpost Groote Peel, 6 km ten O van Someren-Eind en de grens van de Kempen, werden 504 trekkers opgemerkt tussen

7:30-19:00, met als grootste groep 120 ex. Om 18:13 en 18:30 uur trokken resp. 18 en 62 ex over Aarle-Rixtel.

26 augustus 2026

Vaak is een uitgesproken piek in de doortrek van roofvogels beperkt tot één dag in het

seizoen, maar dit keer ging deze 'vuistregel' niet op. Wel was er een groot verschil met 25 augustus: op de oostelijk gelegen telposten werden naar verhouding weinig Wespddieven gezien. Zo werden op telpost de Groote Peel 17 doortrekkers gezien van 7:00-14:30 en op telpost Loozerheide 94 stuks van 7:15-15:00.

Wespddieven boven de Patersgronden, 26 augustus 2026 (TH).

Naar verhouding grote aantallen werden opgemerkt op telpost Patersgronden met 108 doortrekkers van 7:05-14:50, waaronder groepen van 36 en 45 ex. Telpost Maatheide

was goed voor 207 ex van 11:45-15:00. Op de Strabrechtse Heide werd niet geteld. Buiten de telposten werden twee grote groepen gezien bij Reusel: 102 ex om 12:11 uur en 63 ex om 12:35.

27 augustus 2026

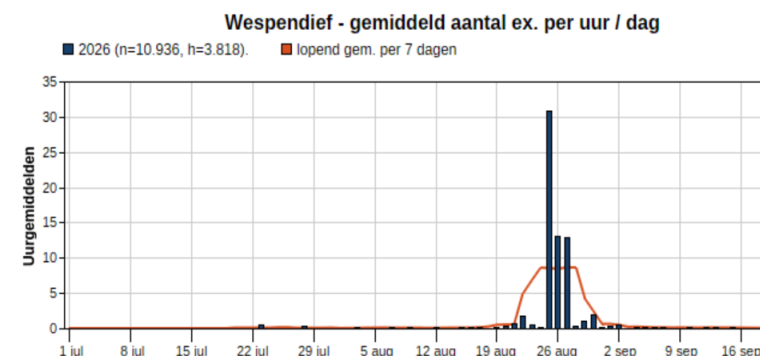
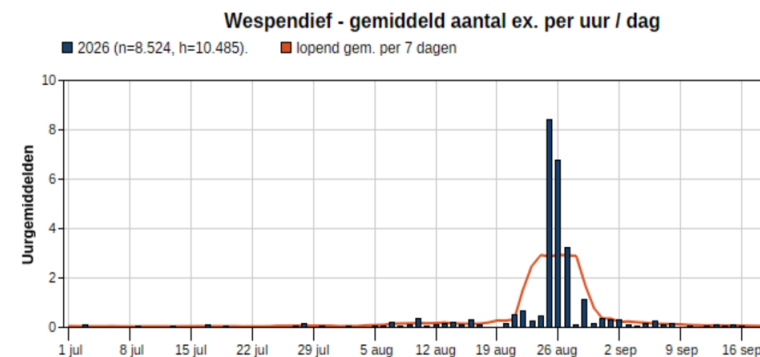
Ook op deze dag vond nog substantiële doortrek van Wespddieven plaats, al ontbreken gegevens van de Loozerheide en Strabrechtse Heide omdat daar niet geteld werd. Op de telpost Patersgronden werden 31 trekkers gezien van 11:13-14:55 en telpost Groote Peel was goed voor 115 ex van 6:45-14:15. Verder waren er losse waarnemingen van 30 ex overtrekkend over de Visvijvers Bergeijk om 11:30, 21 over het Achtereinds Laag om 11:34 en 23 ex over de Visvijvers Bergeijk om 12:09 uur.

Doortrekverloop najaar 2026 in breder perspectief

De gegevens van Nederlandse en Belgische trektelposten geven een aardig beeld van het doortrekverloop in tijd en ruimte.

De doortrek in grote lijnen

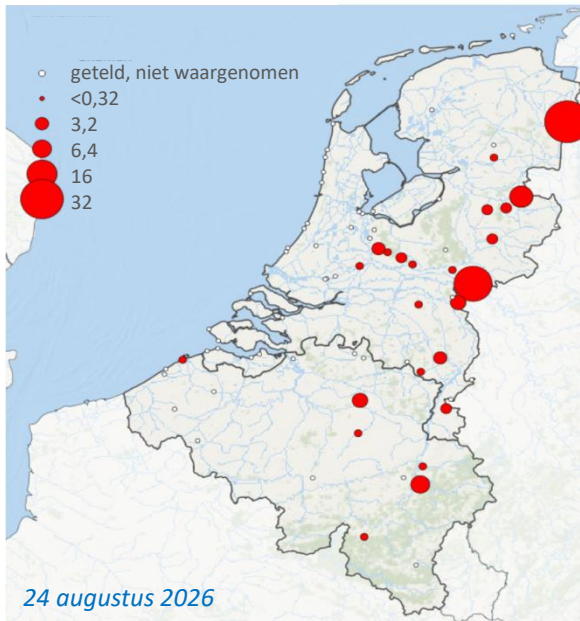
Het patroon van de doortrek in de tijd was in beide landen vergelijkbaar, maar de gemiddelde aantallen per uur over alle telposten verschilden aanzienlijk tussen de twee landen. Het uurgemiddelde was in België 3-4x hoger dan in Nederland.

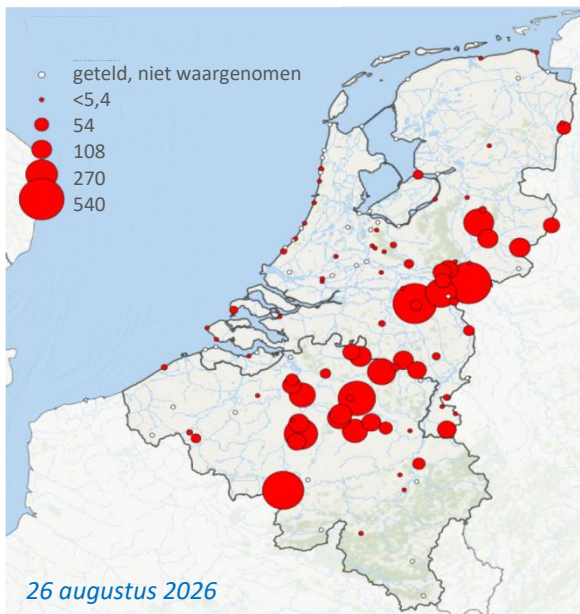
Doortrekverloop van Wespddieven per dag op alle telposten in Nederland (boven) en België (onder) in de periode 1 juli t/m 20 september 2026, uitgedrukt als gemiddeld aantal ex per teluur (bron: trektellen.nl).

De piek van de doortrek was in beide landen op 25 augustus, met op 26 augustus iets lagere uurgemiddelden t.o.v. de 25^e in Nederland en een stuk lagere in België, al was de treksterkte in België ook op 26 augustus ca 2x groter dan in Nederland. Op 27 augustus was het uurgemiddelde in Nederland nóg lager, maar in België vergelijkbaar met de 26^e. Na 27 augustus was de doortrek gering.

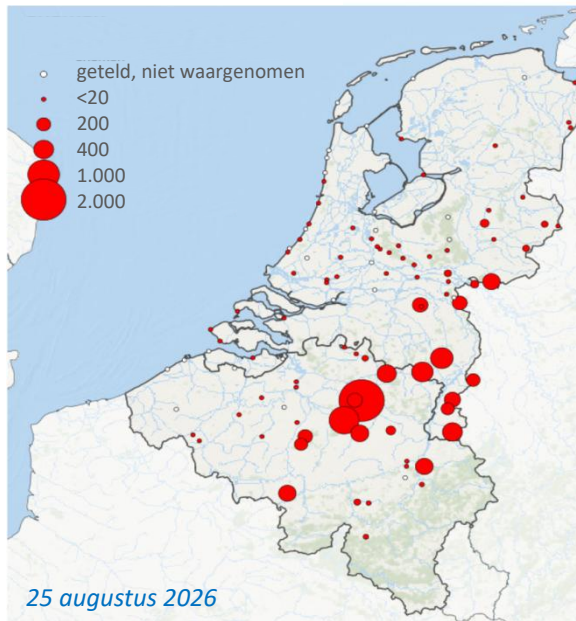
Wespendief 24 augustus 2026
Totaal aantal: 108, uren: 281:40

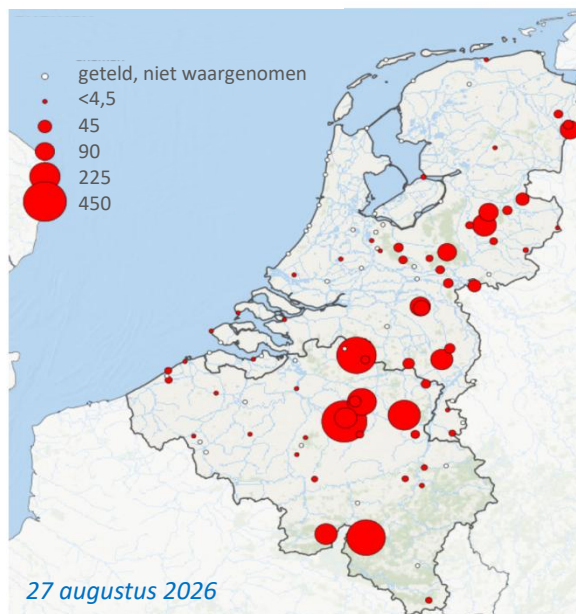
Wespendief 26 augustus 2026
Totaal aantal: 5.618, uren: 624:08

Wespendief 25 augustus 2026
Totaal aantal: 8.385, uren: 551:07

Wespendief 27 augustus 2026
Totaal aantal: 3.086, uren: 480:26

◀ Doortrek van Wespens dieven per dag in de periode 23 t/m 27 augustus 2026 in Nederland en België, uitgedrukt als het totaal aantal ex per telpost (bron: trektellen.nl). Let op: stipgroottes zijn, helaas, per kaartje verschillend!

De doortrek in meer detail

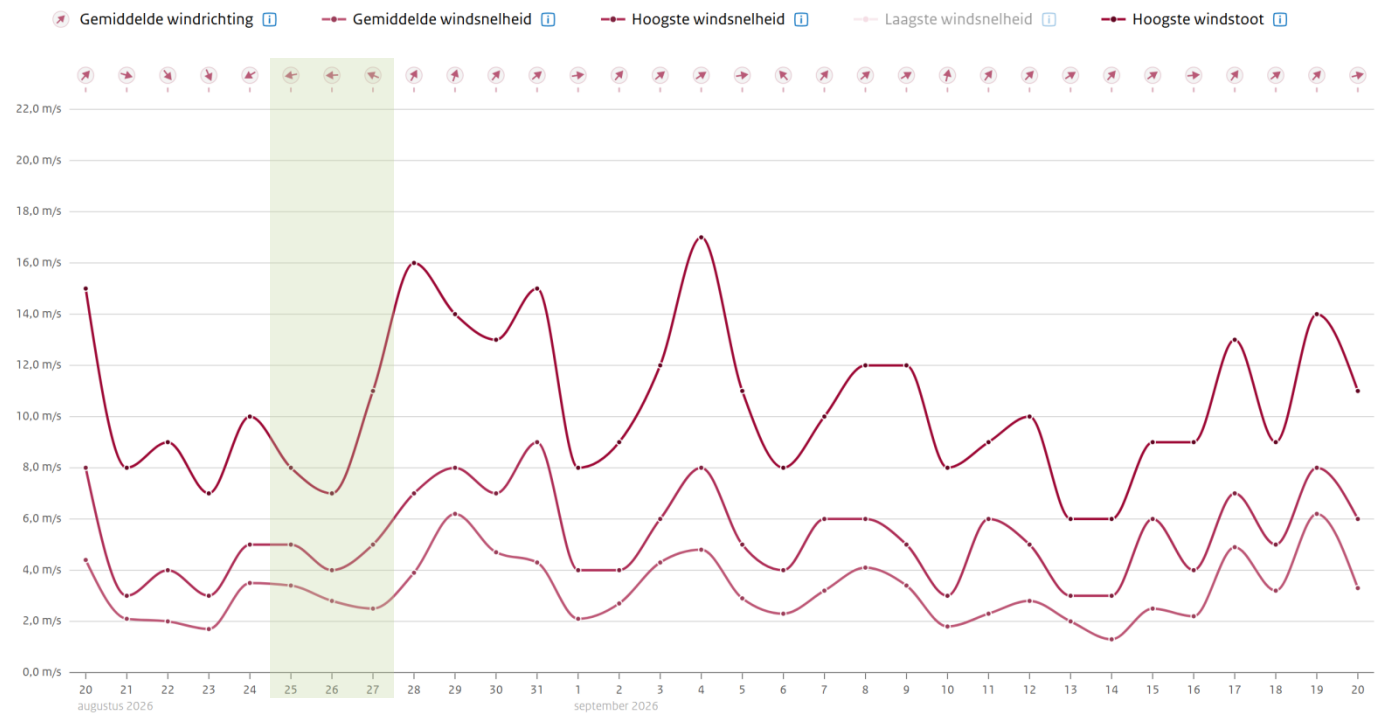
Op 24 augustus was van massale doortrek van Wespens dieven nog niets te merken. De grote stip in NO Nederland betrof 32 ex die van 9:03-13:29 doortrokken over Rijdsdam, Sellingen.

Dit veranderde op 25 augustus, met aantallen die konden oplopen tot honderden Wespens dieven op sommige telposten. De doortrek vond grotendeels plaats ten oosten van de lijn Arnhem-Brussel-Bergen. In Nederland was de Groote Peel de telpost met het grootste aantallen, nl. 504 ex van 7:30-19:00 uur. In België was dat telpost Averbode Bos en Heide tussen Laakdal en Averbode, met maar liefst 2023 ex van 6:30-20:30 uur. Een nieuw dagrecord voor de Benelux! Het gros van de vogels kwam vanaf 13:45 uur door, met rond 17 uur een piek met 600 ex in een kwartier tijd. Op telpost Kroonstraat Lubbeek ten O van Leuven werden 879 trekkers geteld van 9:00-20:30 uur.

Op 26 augustus was er eveneens sterke doortrek, met tot honderden doortrekkers

op sommige telposten. De doortrek vond nu ook westelijker plaats, ten oosten van de lijn Apeldoorn-Turnhout-Bergen. Bovendien lijken de gegevens erop te wijzen dat de hoofdmoot doorkwam in een relatief vrij smalle zone van 50-90 km breed. Diverse waarnemers op telposten merkten op dat de doortrek op hun locatie zelfs beperkt was tot een baan van hooguit honderden meters of enkele kilometers breed. In Nederland werden de grootste aantallen op deze dag geregistreerd op telpost Eltenberg bij Elten met 530 ex van 8:31-18:35, en Brobbelbies-Noord bij Uden met 505 ex van 6:06-19:00. In België waren dat telpost Mont-Saint-Geneviève ten ZW van Charleroi met 456 ex van 8:00-19:00, en Averbode Bos en Heide met 375 ex van 6:50-18:47.

Ook 27 augustus was goed voor flinke aantallen Wespddieven, maar alles bij elkaar wel minder dan de dag ervoor, vooral in Nederland. De meeste werden geteld op telpost Lettele ten O van Deventer met 133 ex van 10:15-17:00, en de Groote Peel met 115 ex van 6:45-14:15 uur. Op diverse Belgische telposten werden grotere aantallen waargenomen, vaak loeihog overkomend: op telpost Kroonstraat Lubbeek ten O van Leuven 472 ex van 6:45-19:02, op telpost Turnhouts Vennengebied 362 ex van 7:05-16:30, en op telpost Honnay ten Z van Dinant 345 ex van 9:15-17:45.

Windsterkte en -richting op Eindhoven Airport in de periode 20 augustus t/m 20 september 2026 (bron: [KNMI](#)). De periode van sterke Wespddieftrek, 25 t/m 27 augustus, is in groen aangegeven.

De zone van doortrek was vergelijkbaar met die op 26 augustus, uitgezonderd Honay waar op 26 augustus maar enkele Wespddieven overkwamen.

Waarom zoveel Wespddieven en waar kwamen ze vandaan?

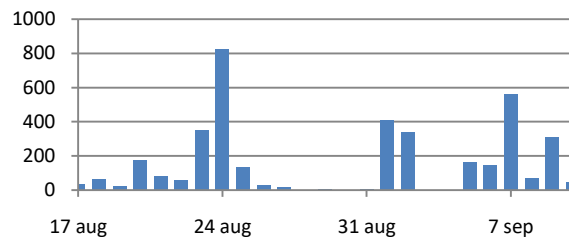
Gewoonlijk passeren Wespddieven ten oosten van ons land omdat dat de snelste route is om van Scandinavië naar Gibraltar te vliegen. De aantallen doortrekkers in Nederland en België blijven dan bescheiden. De overheersende windrichting in Europa is van ZW naar NO. In het najaar hebben de

vogels dus vooral te maken met tegenwind, en in het voorjaar overigens met meewind (Vansteelant et al. 2017b). Bij Gibraltar steken ze over naar Afrika om ten zuiden van de Sahel te overwinteren.

In het najaar van 2026, en dan vooral in de periode 25 t/m 27 augustus, kwamen grote aantallen Wespddieven door, veel meer dan in 'normale' najaren. Waarom was dat? De meest voor de hand liggende verklaring is dat de massale uittocht van Wespddieven uit Scandinavië samenviel met krachtige oostenwinden, waardoor de vogels naar het

westen 'afdreven' (zie ook de Cock 2026 en Jansen 2026). En blijkbaar waren de omstandigheden zó uniek dat het nog niet eerder tot zulke grote Wespddievenaantallen leidde. Ook in het verleden werd uitzonderlijke doortrek van Wespddieven in Nederland en België verklaard door uitzonderlijk sterke oostenwind boven Z Zweden en NW Duitsland (Lensink et al. 2002, Hustings 2008, Desmet & Vansteelant 2013).

Belangrijk 'aanvoerland' van Wespddieven die bij ons doortrekken is Zweden. Hoe was het doortrekverloop op Falsterbo, het beroemde trektelpunt in de zuidpunt van Zweden waar veel vogels de oversteek maken van Scandinavië naar Duitsland?

Doortrek van Wespddieven over de telpost Falsterbo in Zuid-Zweden in de periode 17 augustus t/m 10 september 2026 (bron: [website vogeltrek Falsterbo](#)).

De doortrek van Wespddieven op Falsterbo piekte op 24 augustus met ruim 800 vogels, met een 'aanloop' op de 23^e. In vogelvlucht is de afstand van Falsterbo naar Eindhoven ca 650 km, wat voor Wespddieven in twee tot drie dagen te overbruggen is (Meyburg

Is de Zweedse zomerpopulatie groot genoeg?

Tijdens het schrijven van dit artikel vroeg ik me zijdelings af of er 's zomers in Zweden wel genoeg Wespddieven zijn om in het najaar bij ons de lucht te vullen tijdens massale doortrek. Massale najaarsaantallen zijn vooral bekend van eind augustus. Dit is de piekperiode van adulte vogels en niet van juvenielen omdat die 2-3 weken later doorkomen (Bijlsma et al. 2001, Vansteelant & Agostini 2021, Schoppers 2025). Zweedse adulten vliegen overigens bijna allemaal via Gibraltar naar Afrika terwijl juvenielen ook via het Sicilië en zelfs Corsica gaan (Strandberg et al. 2009).

Ik kwam een schatting tegen van 5.000-8.000 paren in Zweden. Dit zou neerkomen op 10.000-16.000 adulte vogels, exclusief adulten die in Zweden overzomeren en niet tot broeden komen. Verder zijn er nog >100 broedparen in Noorwegen.

Finse juveniele Wespddieven trekken deels via Zweden (Vansteelant et al. 2017a, Mirski et al. 2025), maar of adulten dat ook doen weet ik niet. De Finse broedpopulatie wordt geschat op 2.000 paren.

Zijn dit voldoende vogels om voeding te geven aan de massale doortrek bij ons? Lastig te zeggen! Tijdens massale doortrek kwamen vermoedelijk vele duizenden vogels over Nederland en België. Indien de vogels in een smalle zone doorkwamen, dan was de Zweedse populatie wellicht van voldoende omvang om die trekbaan te 'voeden'. Maar als die migratie over een breed front plaatsvond dan lijkt het Zweedse aantal Wespddieven wel erg magertjes, wat zou kunnen wijzen op een flinke onderschatting van de zomerse populatie in dat land en/of een forse bijdrage van Finse vogels.

et al. 2011, Vansteelant et al. 2015). De grote aantallen bij ons op 25 augustus lijken

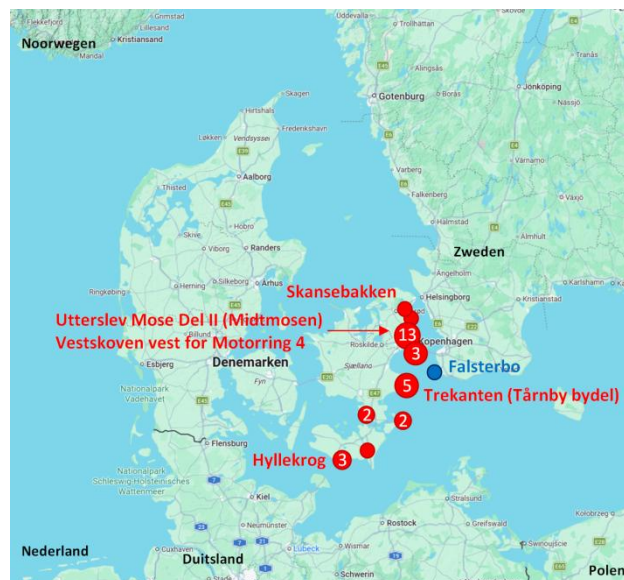
daarom niet afkomstig te kunnen zijn van de passanten bij Falsterbo, niet alleen omdat het qua timing niet goed past maar ook omdat de aantallen op Falsterbo niet opvallend groot waren en onvoldoende om al die door-trekkers bij ons te verklaren. Dit werd ook bij eerdere piekaantallen al geconstateerd (Hustings 2008, Desmet & Vansteelant 2013).

Vermoedelijk lag de spectaculaire doortrek aan een combinatie van twee factoren (Karlsson 2004, geciteerd in Desmet & Vansteelant 2013):

- door de harde wind in de rug vlogen de Wespddieven op grote hoogte over Falsterbo, buiten het zicht van de tellers;
- de Wespddieven trokken over een breder front dan alleen bij Falsterbo van Zweden naar Duitsland.

Beide factoren werden in het najaar van 2026 bevestigd door de grote aantallen trekkers op diverse locaties in Denemarken ([website DOFbasen](#)), waarvan een flink deel buiten de Falsterboroute. Tot 20 augustus was er in Denemarken geen noemenswaardige doortrek. Op 20 augustus waren er twee meldingen van ≥ 100 ex, met een maximum van 141 ex over Hyllekrog. Ook op 21 augustus waren er twee meldingen van ≥ 100 ex, met een maximum van 179 ex over Vestskoven vest for Motorring 4. Op 22

augustus waren er twee meldingen van ≥ 100 ex, dit keer met een maximum van 341 over Vestskoven vest for Motorring 4.

Locaties met meldingen van ≥ 100 Wespensieps op een dag in de periode 19 t/m 27 augustus 2026 in Denemarken. In wit het aantal locaties indien >1 . Namen van locaties die in de tekst worden genoemd staan in rood (data: [website DOFbasen](https://www.dofbasen.nl)).

De doortrek in Denemarken piekte op 23 en 24 augustus. Op 23 augustus waren er elf meldingen van ≥ 100 ex waaronder 555 ex over Vestskoven vest for Motorring 4 en 590 ex over Trekanten (Tårnby bydel). De dag erop, 24 augustus, was goed voor 18 meldingen van ≥ 100 ex waaronder 2640 ex over Hyllekrog, 509 ex over Utterslev Mose Del II (Midtmosen) en 888 ex over Vestskoven vest for Motorring 4.

Op 25 augustus waren er nog maar twee meldingen van ≥ 100 ex waaronder 892 ex over Hyllekrog. Op 26 augustus was er één melding van ≥ 100 ex (254 ex over Skansebakken). Daarna was het voorbij.

Grotere aantallen in eerdere jaren

In de Kempen werden ook in het verleden soms flinke aantallen Wespensieps op de najaarstrek gezien. Dankzij het sterk gestegen aantal vogelaars en trektellers nam de kans om flinke doortrek te registreren fors toe in de afgelopen decennia. We weten nu dat massale doortrek vaak maar één of twee dagen aanhoudt en tot een smalle zone beperkt kan zijn, en daardoor makkelijk gemist kan worden. Hieronder volgt een bloemlezing van meldingen van grotere aantallen (≥ 20 ex) in het najaar. Bedenk dat het vaak losse meldingen of trektellingen binnen beperkte tijdvakken betrof (bijv. vaak niet in de namiddag en avond terwijl doortrek van Wespensieps dan nog kan plaatsvinden).

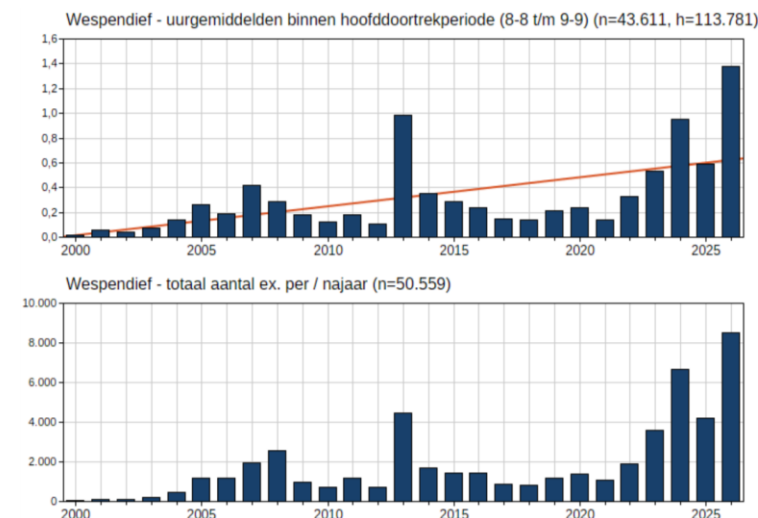
Najaren tot 2000

De enige waarneming van een groter aantal Wespensieps tot het jaar 2000 werd gedaan op 13 augustus 1974 toen 28 ex over Budel-Dorplein trokken (groepen tot 13 ex). Blijkbaar waren grotere aantallen destijds zeer uitzonderlijk. Resultaten van de trekvogeltellingen in de periode 1980-1993

bevestigen dat: relatief hoge dagtotalen waren toen 26 en 22 ex (Lensink et al. 2002).

Najaren vanaf 2000

Vanaf het jaar 2000 nam de omvang van de Wespensieptrek geleidelijk aan toe, zowel in de Kempen als in Nederland als geheel.

Omvang van de waargenomen Wespensieptrek in het najaar per jaar op alle telposten in Nederland in de periode 2000 t/m 20 september 2026, uitgedrukt als gemiddeld aantal ex per uur per jaar in de hoofddoortrekperiode (boven) en totaal aantal ex per jaar (onder) (bron: [trektellen.nl](https://www.trektellen.nl)).

Relatief sterke doortrekpieken op landelijk niveau correspondeerden niet altijd met de (vaak beperkte) gegevens in de Kempen.

Najaar 2000. Op 27 augustus 24 ex (3 groepen) over de Patersgronden, 25 ex (1 groep) over het Sang bij Mierlo en 53 ex

(grootste groep 15 ex) over de Strabrechtse Heide.

Najaar 2002. Op 3 september 37 ex (1 groep) over de Ringselvennen. Op 4 september 145 ex over de Ringselvennen (grootste groep ca. 80 ex).

Najaar 2003. Op 30 augustus 23 ex over de Buikheide bij Vessem.

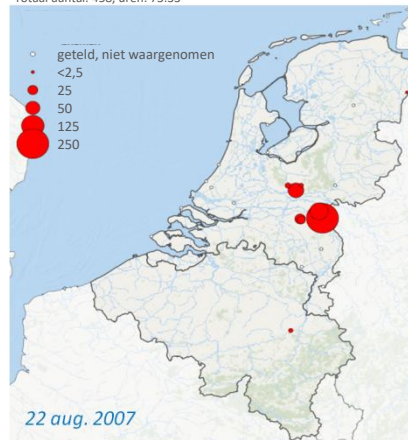
Najaar 2004. Op 22 augustus en 10 september resp. 25 ex en 19 ex over telpost Strabrechtse Heide.

Najaar 2005. Op 24 en 27 augustus resp. 22 ex (grootste groep 5 ex) en 31 ex over telpost Loozerheide. Op 27, 28 en 31 augustus resp. 29, 23 en 40 ex over telpost Strabrechtse Heide. Op 31 augustus ook 25 ex invallend bij telpost Strabrechtse Heide, maar onbekend of dit andere vogels waren. Op 27 augustus 20 ex over telpost Land-schotse Heide.

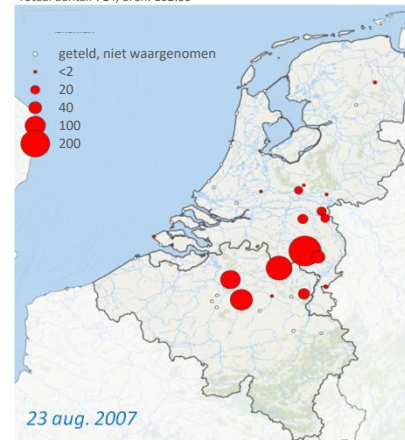
Najaar 2006. Op zowel 1 als 14 september 20 ex over telpost Strabrechtse Heide.

Najaar 2007. Op 23 augustus 224 ex over telpost Strabrechtse Heide (grootste groep 23 ex.) en 37 ex over Gestel in Eindhoven. Dat najaar, specifiek de periode 22 t/m 24 augustus, was de eerste sinds decennia in Nederland met grotere aantallen Wespen-

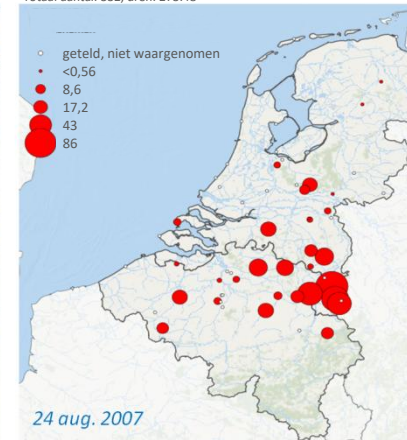
Wespendief 22 augustus 2007
Totaal aantal: 458, uren: 73:33

Wespendief 23 augustus 2007
Totaal aantal: 714, uren: 162:00

Wespendief 24 augustus 2007
Totaal aantal: 532, uren: 273:48

Doortrek van Wespens op 22, 23 en 24 augustus 2007 in Nederland en België, uitgedrukt als het totaal aantal ex per telpost (bron: trektellen.nl). Let op: stipgroottes zijn per kaartje verschillend!

dieven (Hustings 2008). In de Kempen werd die doortrekkie alleen op 23 augustus opgemerkt. Het dagtotaal op telpost Strabrechtse Heide was toen het op één na hoogste aantal in die driedaagse periode.

Najaar 2008. Op 23 augustus 28 ex (grootste groep 6 ex) over telpost Loozerheide. Op 31 augustus 53 ex (grootste groep 50 ex) over telpost Loozerheide.

Najaar 2011. Op 27 augustus 30 ex (grootste groep 4 ex) over telpost Loozerheide.

Najaar 2012. Op 18 augustus 26 ex (grootste groep 9 ex) over telpost Loozerheide.

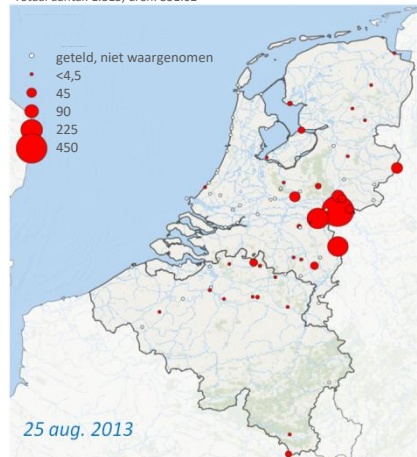
Najaar 2013 (kaartjes op volgende pagina). Op 25 augustus ca. 25 ex over Riethoven (1 groep). Op 26 augustus 705 ex (grootste

groep 44 ex) over telpost Loozerheide, 229 ex over telpost Strabrechtse Heide, 129 ex over de Patersgronden en 30 ex over de Cartierheide. Op 27 augustus 37 ex over telpost Loozerheide. Op 9 september 25 ex over telpost Strabrechtse Heide en 24 ex (grootste groep 10 ex) over telpost Loozerheide.

Wespendieven over de Patersgronden, 26 augustus 2013 (Jeroen Stevens).

Wespendief 25 augustus 2013
Totaal aantal: 1.315, uren: 351:02

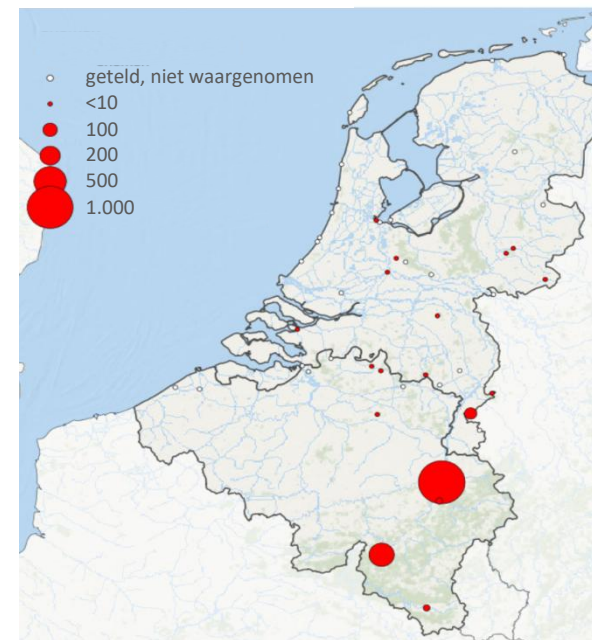
Wespendief 26 augustus 2013
Totaal aantal: 5.698, uren: 360:54

Wespendief 27 augustus 2013
Totaal aantal: 293, uren: 289:42

Wespendief 31 augustus 2022
Totaal aantal: 1.470, uren: 180:00

Doortrek van Wespendieven op 31 augustus 2022 in Nederland en België (bron: trektellen.nl).

Doortrek van Wespendieven op 25, 26 en 27 augustus 2013 in Nederland en België. Let op: stipgroottes zijn per kaartje verschillend!

Najaar 2014. Op 23 en 27 augustus resp. 21 (grootste groep 4 ex) en 83 ex (grootste groep 19 ex) over telpost Loozerheide. Op 3 september 56 ex (grootste groep 33 ex) over telpost Strabrechtse Heide.

Najaar 2015. Op 26 augustus 31 ex over telpost Loozerheide.

Najaar 2016. Op 24 augustus 31 ex (grootste groep 8 ex) over telpost Loozerheide.

Najaar 2017. Op 23 augustus 24 ex (grootste groep 4 ex) over telpost Loozerheide.

Najaar 2018. Op 26 augustus 24 ex over telpost Loozerheide.

Najaar 2020. Op 28 en 31 augustus resp. 51 ex (grootste groep 8 ex) en 25 ex over telpost Loozerheide.

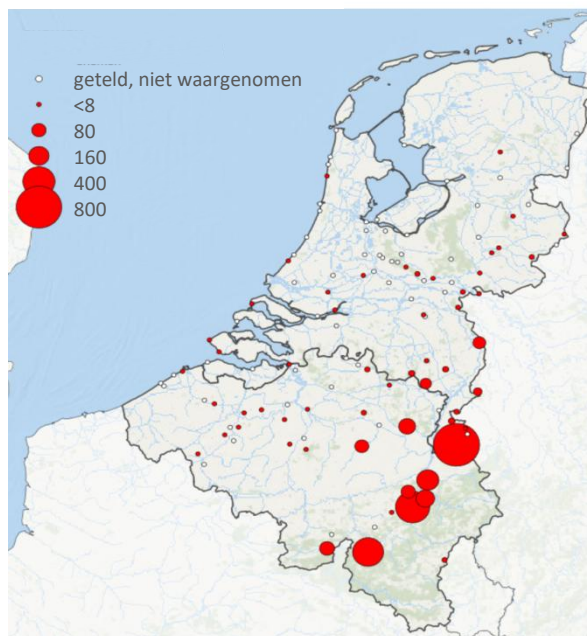
Najaar 2021. Op 21, 23 en 24 augustus resp. 30 (grootste groep 4 ex), 58 en 52 ex over telpost Loozerheide.

Najaar 2022. Op 21 en 25 augustus resp. 26 ex (grootste groep 4 ex) en 29 ex (grootste groep 5 ex) over telpost Loozerheide. Op 3 september ca. 26 ex over telpost Flaestoren (Landgoed De Utrecht). In België werd op 31 augustus een dag-record gevestigd van 1020 ex over Ninane ten ZO van Luik. Die massale doortrek werd in Nederland niet opgemerkt.

Najaar 2023. Op 26 augustus 30 ex over telpost Loozerheide. Op 7 september 52 ex over telpost Strabrechtse Heide.

Najaar 2024. Op 25 augustus 29 ex over telpost Strabrechtse Heide. Op 29 augustus, 31 augustus, 1 september, 2 september en 5 september resp. 75 (grootste groep 8 ex), 50 ex (grootste groep 10 ex), 72 ex (grootste groep 22 ex), 77 ex (grootste groep 24 ex) en 23 ex (grootste groep 19 ex) over telpost Loozerheide.

Wespendief 31 augustus 2024
Totaal aantal: 2.646, uren: 588:59

Doortrek van Wespens op 31 augustus 2024 in Nederland en België, uitgedrukt als het totaal aantal ex per telpost (bron: trektellen.nl).

Op 31 augustus werd het Nederlandse dagrecord gevestigd met 815 ex over de Karstraat bij Wittem.

Najaar 2025. Op 27 augustus 20 ex over telpost Landschotse Heide. Op 1 en 2 september resp. 24 ex (grootste groep 14 ex) en 25 ex over telpost Loozerheide. Op 10 september 22 ex (1 groep) over het Genderdal in Eindhoven en 35 ex (1 groep) over Gijzenrooi/Meelakkers. Op 11 september 56 ex over telpost Strabrechtse

Heide en 50 ex (grootste groep 8 ex) over telpost Loozerheide.

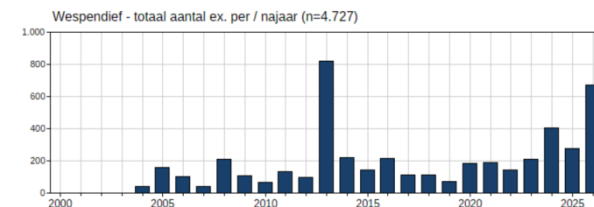
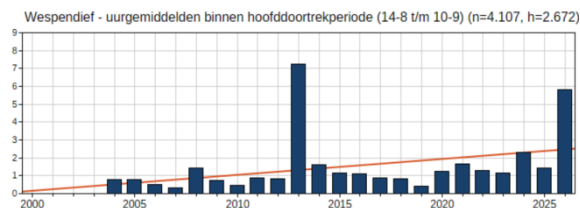
Man Wespens op de Strabrechtse Heide, 8 augustus 2020 (Henk Hendriks).

Hoe bijzonder was najaar 2026 in de Kempen?

De resultaten van tellingen op telposten laten samengevat het volgende beeld zien.

Telpost Loozerheide

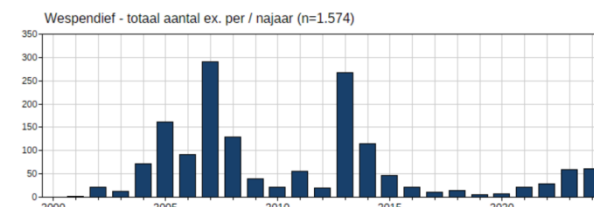
Het dagrecord was op 26 augustus 2013 met 705 ex. Daarna volgde 25 augustus 2026 met 457 ex. In het najaar van 2013 werden zowel de hoogste uurgemiddelden als aantallen genoteerd, gevolgd door najaar 2026.

Omvang van de Wespensventrek in het najaar per jaar op telpost Loozerheide in de periode 2000 t/m 20 september 2026. Boven uurgemiddelden binnen de hoofddoortrekperiode, onder totaal aantal ex per jaar (bron: trektellen.nl).

Telpost Strabrechtse Heide

Het dagrecord was op 26 augustus 2013 met 229 ex, gevolgd door 23 augustus 2007 met

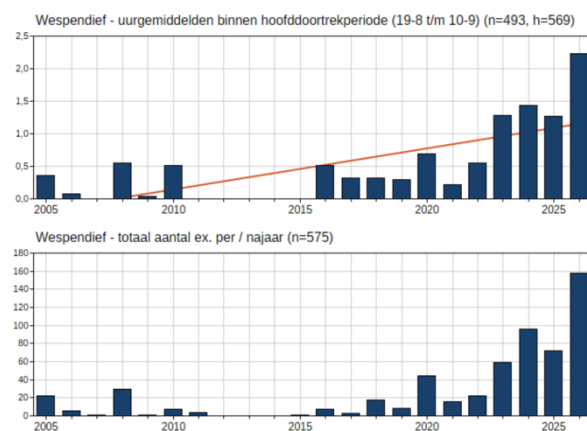

Omvang van de Wespensventrek in het najaar per jaar op telpost Strabrechtse Heide in de periode 2000 t/m 2024 (bron: trektellen.nl). Gegevens van 2025 en 2026 zijn niet beschikbaar op trektellen.nl.

224 ex. Najaren met hoogste uurgemiddelden en totaalaantallen waren 2007 en 2013. Op 25-27 augustus 2026 werd hier niet geteld.

Telpost Patersgronden

Op 26 augustus 2013 werden 129 ex gezien, maar dit was geen trektelling en daarom niet zichtbaar in grafieken en kaarten met trektelgegevens. Op 26 augustus 2026 vlogen 108 ex over, andere dagtotalen kwamen niet boven 34 ex uit. In het najaar van 2026 werden zowel de hoogste uurgemiddelden als aantallen genoteerd.

Omvang van de Wespandieventrek in het najaar per jaar op telpost Patersgronden in de periode 2005 t/m 20 september 2026 (bron: trektellen.nl).

De conclusie is dat de najaarsdoortrek van Wespandieven het sterkste was in 2013, gevolgd door 2026 en 2007. Met nogmaals de kanttekening dat piekdagen gemakkelijk gemist kunnen worden.

Bronnen en dankwoord

Waarnemingen van Wespandieven in de Kempen werden opgevestigd uit het archief van VWG De Kempen (o.a. waarnemingen-archief Ornis en spreadsheets met trektelgegevens), de voormalige website Vogels in de Kempen (gearchiveerd op Natuurtijdschriften.nl) en de onvolprezen websites waarnemingen.nl en trektellen.nl.

Dank aan alle waarnemers en met name de tellers op de trektelposten. Dank aan Roel van den Heuvel voor het beschikbaar stellen van gegevens van de telpost Strabrechtse Heide uit het najaar van 2025 en 2026. ■

Literatuur

- [Anonymus 2013](#). Overdonderende trek van wespandieven. Website Sovon.
- Bijlsma, R.G. et al. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB uitgeverij & KNNV uitgeverij.
- [Cock, M. de 2026](#). Meer dan 2.000 wespandieven boven Averbode breken dagrecord Benelux - Unieke gebeurtenis. Website VRT NWS.
- [Desmet, E. & W. Vansteelant 2014](#). Recordaantallen Wespandieven over de Lage Landen in augustus-september 2013. *Natuur.oriolus* 80(3): 93-90.
- [Hustings, F. 2008](#). Snelle en massale doortrek van Wespandieven *Pernis apivorus* op 22-24 augustus 2007. *Takkeling* 16(1): 68-75.
- [Janssen, T. 2026](#). Wespandieventrek bij de Brobbelbies Noord. YouTube kanaal Toy Janssen.
- Karlsson L. 2004. *Wings over Falsterbo*. Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund.

- [Kjellén, N. 1992](#). Differential Timing of Autumn Migration between Sex and Age Groups in Raptors at Falsterbo, Sweden. *Ornis Scand.* 23(4): 420-434.
- Lensink, R. et al. 2002. Vogeltrek over Nederland. Schuyt & Co.
- [Meyburg, C. et al. 2011](#). On the Biology of the Honey Buzzard (*Pernis apivorus*) - Some results revealed by Satellite Telemetry. 8th Conf. Eur. Orn. Union.
- [Mirski, P. et al. 2025](#). Dispersal, maturation and recruitment in a long-lived, intercontinental migrant bird. *Animal Behav.* 230.
- [Schoppers, J. 2025](#). Trek van adulte en juveniele Wespandieven over de Eltenberg 1996-2024. *Vlerk* 43(2): 6-13.
- [Strandberg, R. et al. 2009](#). Spatio-temporal distribution of migrating raptors: a comparison of ringing and satellite tracking. *J. Avian Biol.* 40: 500-510.
- [Vansteelant, W. M. G. et al. 2015](#). Regional and seasonal flight speeds of soaring migrants and the role of weather conditions at hourly and daily scales. *J. Avian Biol.* 46: 25-39.
- [Vansteelant, W. M. G. et al. 2017a](#). Wind conditions and geography shape the first outbound migration of juvenile honey buzzards and their distribution across sub-Saharan Africa. *Proc. Royal Soc. B* 284: 20170387.
- [Vansteelant, W. M. G. et al. 2017b](#). Seasonal detours by soaring migrants shaped by wind regimes along the East Atlantic Flyway. *J. Anim. Ecol.* 86: 179-191.
- [Vansteelant, W.M.G & N. Agostini 2021](#). European honey buzzard *Pernis apivorus*. In: Panuccio, M. et al., *Migration strategies of birds of prey in Western Palearctic*. Taylor & Francis, Boca Raton.

Koekoekman op de Visvijvers Bergeijk, 2 juni 2026 (Jules Andela)

De Koekoek, een intrigerende vogel

Esther van Daal

Onlangs, tijdens een vogelrondje op mijn vaste stek (Tongelreep Zuid in Valkenswaard), kwam een vogel aangevlogen vanuit het oosten. Het was nogal donker weer, maar ik dacht bij het vliegbeeld gelijk aan een Koekoek. “Maar dat zal toch wel niet kloppen, want het is al 5 september,” dacht ik nog...

Even op mijn gemak staan wachten en kijken, want de vogel was inmiddels een boom ingevlogen, dus nóg lastiger te zien. Toch, even later was het duidelijk: dit was écht een Koekoek! Die had ik hier nu echt niet (meer) verwacht, en dat zijn toch altijd de leukste ontmoetingen met vogels. Dit moet haast wel een juveniel zijn, want de ouders zijn allang richting het zuiden. Hun arme kinders hebben ze gewoon aan hun lot overgelaten.

Wat een bijzondere vogels zijn die Koekoeken toch. Je hoort de mannetjes vooral in het voorjaar tot uiterlijk juni of begin juli, en dan houden ze op met zingen. Het vrouwtje hoor je zelden (hoewel ik die ook wel eens gehoord heb). Ze wil natuurlijk niet te veel opvallen, zodat ze zich kan

focussen op het nest van een waardvogel in de buurt.

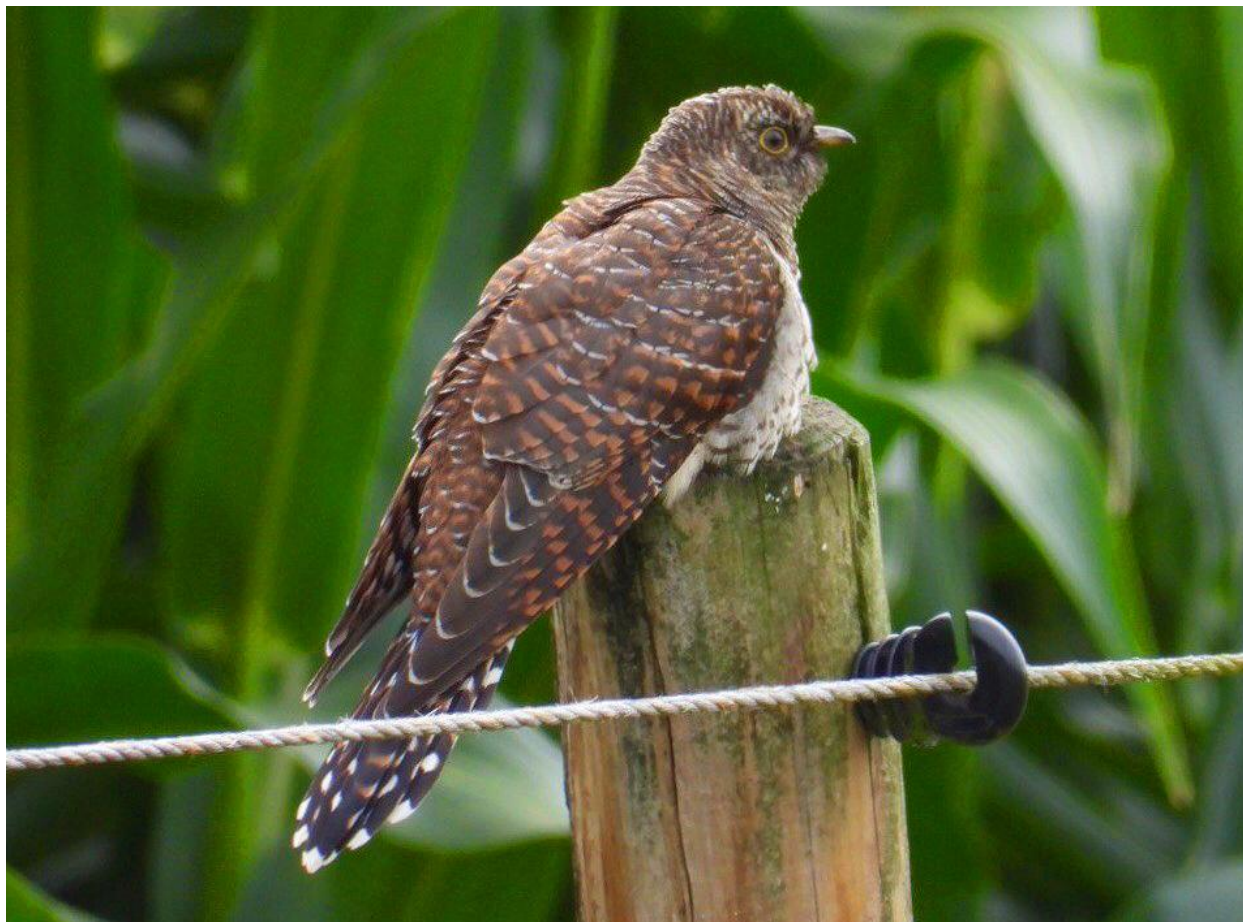

Juveniele Koekoek aan de Heggerdijk bij Leenderstrijp, 11 augustus 2019 (EvD).

De lijst van waardvogelsoorten wereldwijd is best lang (wel 150!) maar er zijn zo'n 40 soorten die echt regelmatig als waardvogel worden gebruikt. Denk bijv. aan de Kleine Karekiet of Bosrietzanger in onze contreien. Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat mevrouw Koekoek heel geduldig is en uitstekend speurwerk verricht om een geschikt waardvogelnest te vinden, hier wordt echt veel tijd en energie aan besteed.

Als ze eenmaal een geschikt nest heeft gevonden, wordt dat nest lange tijd heimelijk geobserveerd totdat ze de kans schoon ziet en hup, ze zo haar ei erin kiepert. Daarbij moet de Koekoek ook nog op de perfecte timing letten. Het is natuurlijk wel zaak dat de eieren van het koekoeksjong eerder uitkomen dan die van de waardvogel, zodat die het nest uit gewerkt kunnen worden. Dus niet alleen de ouders hebben wrede trekjes, ook hun jongen kunnen d'r wat van.

De paarvorming bij Koekoeken gebeurt ook losjes, op toevallige basis. De mannetjes en vrouwtjes hebben geen hechte band met elkaar, dus ook dat is niet heel 'sociaal' volgens mensennormen. Wat ook bekend is door allerlei onderzoek (genetische analyses en radiotelemetrie bv.) is dat elk Koekoek-vrouwtje een sterke voorkeur heeft voor een specifieke waardvogelsoort. Zij parasiteert slechts op één specifieke waardvogel en vermijdt alternatieve waardvogels in hetzelfde habitat. Het is nog steeds niet bekend hoe deze waardvogelvoorkeur precies werkt, intrigerend toch? Er wordt wel eens verondersteld dat elk Koekoek-vrouwtje de waardvogel kiest waarbij ze is grootgebracht, omdat het uiterlijk of geluid

Juvenile Koekoek aan de Heggerdijk bij Leenderstrijp, 11 augustus 2019 (EvD).

van de soort werd ingeprent toen ze opgroeide in zijn nest. Maar dat is slechts één van de ideeën.

Terug dan naar de juvenile Koekoek die ik afgelopen 5 september zag: hoe weet die vogel nou in hemelsnaam waar die naartoe

moet vliegen? Alweer zo'n intrigerende kwestie. Een jonge Koekoek vliegt helemaal alleen richting Afrika en vertrouwt daarbij op een soort van aangeboren navigatie-informatie; d.w.z. de richting en het tijdstip van vertrekken zijn genetisch vastgelegd.

Daarnaast gebruikt de Koekoek o.a. de stand van de zon en 's nachts de sterrenhemel, maar ook kunnen ze het aardmagnetisch veld waarnemen en dit als kompas gebruiken. De eerste trek is dus niet een route die hij/zij van de ouders leert; tijdens latere trektochten kan hij/zij zijn/haar navigatie dan verder verfijnen.

Al met al vind ik de Koekoek een heel bijzondere en vooral intrigerende vogel, ik heb er een boek over, het heet: *Koekoek, beeld van een onverwachte gast* en ik heb het ooit voor twee euro gekocht in een tweedehands winkeltje in Zutphen, meen ik. Keiblij mee! Het boek telt maar liefst 155 bladzijdes vol prachtige foto's en uitgebreide informatie over deze mooie en bijzondere vogel. Mocht iemand het een keer willen lenen, dan hoor ik het wel. Ik heb het boek er weer eens bij gepakt nadat ik onlangs die jonge Koekoek zag. Als het van de winter slecht weer is, dan ga ik het op mijn gemak uitpluizen want er is nog veel van te leren!

Literatuur

Een paar zinnen zijn overgenomen uit dit boek: Mikulica, O. et al. 2016. *Koekoek, beeld van een onverwachte gast*. KNNV Uitgeverij & Vogelbescherming.

Adult Waterhoen op een plasje op Industrieterrein Budel, 27 augustus 2020 (Tom Heijnen)

Telperikelen: Autocluster en broedcode 1

Tom Heijnen

Vorig jaar inventariseerden we als VWG het Dommelkwartier tussen Dommelen en Valkenswaard. In het veld legden we de gegevens vast met Avimap. Thuis op de PC gebruikten we zowel tussentijds als na afloop van het broedseizoen Avimap (met daarin geïntegreerd Autocluster) om de gegevens te checken en automatisch te clusteren tot territoria.

Bij het nalopen van de resultaten zag ik dat Autocluster bij de IJsvogel twee territoria had onderscheiden. Omdat ik twijfelde of dat wel zou kloppen liep ik de gegevens nauwkeurig na. Ik kwam met mijn handmatige clustering op maar één territorium uit en snapte niet waarom Autocluster er twee van maakte.

Pas na een tijdje werd het me duidelijk. In het veld waren met Avimap tijdens een inventarisatiebezoek op 12 april twee IJsvogels ingevoerd (zie pijlen op het kaartje), allebei met broedcode 1. Code 1 staat voor 'Waarneming van een volwassen individu in mogelijk broedbiotoop, zonder aanwijzing omtrent broeden'. Bij geen van beide was het vakje 'extra waarneming' aangevinkt.

Clustering van BMP-gegevens van de IJsvogel in het Dommelkwartier in 2025. Cijfer = volgnummer van inventarisatiebezoek.

geldige waarnemingen				minimaal vereist			fusie-
adult	paar	terr	nest	seizoen	datumg	datumgrens	afstand
X	X	X	X		2	15-3 t/m 15-5	2000

Criteria die Autocluster gebruikt bij het onderscheiden van territoria bij de IJsvogel ([Sovon website](#)).

Als ik die twee waarnemingen handmatig had geïnterpreteerd, dan zou ik ze hebben 'samengevoegd' omdat de ene waarneming een man en de ander een vrouw zou kunnen zijn. Bovendien, maar dat is een wat andere discussie, zou ik betwijfelen of het wel twee uitsluitende waarnemingen kunnen zijn. Een IJsvogel scheurt immers zo een paar honderd meter verder en kan dan makkelijk op meerdere plekken geregistreerd worden. In het veld is het dan beter om steeds 'extra waarneming' aan te vinken.

Het programma Autocluster 'dacht' heel anders over die twee waarnemingen. Die beschouwde ze als twee (potentiële) territoria en in combinatie met twee gelijksoortige waarnemingen op 9 mei rolden er twee 'definitieve' territoria uit.

Ik nam contact op met VWG-lid en tevens Sovon-medewerker Henk Sierdsema. Hij zei dat het een bekend probleem was. En dat

het bovendien niet had uitgemaakt als je in Avimap bij de ene code 1 waarneming had aangegeven dat het een man betrof en bij de andere een vrouw. Hij raadde me aan om contact op te nemen met Jan-Willem Vergeer, teamleider Monitoring bij Sovon.

Isvogel bij Eersel, 13 februari 2022 (Peter Simon). Het is een vrouw, te zien aan de oranje ondersnavel.

Zo gezegd, zo gedaan. Ik meldde bij hem het probleem en dat het in mijn ogen een fout van Autocluster is dat twee code 1-waarnemingen tijdens hetzelfde inventarisatie-bezoek kunnen leiden tot twee (potentiele) territoria. Ik schreef:

‘De oplossing zou zijn dat je de makke van Autocluster (want zo zie ik dat) als inventariseerder moet oplossen door maar 1 waarneming in Avimap te zetten, of de tweede als vervolgwaaarneming [extra waarneming] aan te vinken. Ik durf te wedden dat veel inventariseerders dat niet weten en niet doen, en in mijn ogen terecht

omdat de tekortkoming in Autocluster zit.’
En verder: *‘Ik pleit er voor om de oplossing niet te zoeken bij de inventariseerders (want als je twee uitsluitende Isvogels ziet moet je die toch als twee uitsluitende Isvogels kunnen noteren) maar in Autocluster. Inventariseren en weten hoe Autocluster werkt (en niet werkt) en wat dat in het veld betekent is al lastig genoeg.’*

Jan-Willem melde me dat Sovon bij het valideren van ingestuurde tellingen probeert bij een soort als Isvogel op dit soort uitkomsten te letten en waar nodig de teller de suggestie aan de hand te doen of een uitkomst van één territorium niet waarschijnlijker is, en dan waar relevant de extra waarnemingsoptie te gebruiken.

Ik maakte uit zijn reactie ook op dat er geen plannen zijn om Autocluster aan te passen. Broedvogeltellers moeten dus zelf heel alert zijn op mogelijk te hoge aantallen territoria in hun plot bij soorten waarbij code 1-waarnemingen meetellen als potentieel territorium. Het gaat in ons werkgebied om de volgende soorten:

Soort	BC1	#GW	#DG	FA
Mandarijneend*	beide	2	1	750
Zomertaling	beide	2	1	750
Slobeend	beide	2	1	750
Krakeend	beide	2	2	1000
Wilde Eend	♂	2	1	750
Soepeend	♂	2	1	750
Wintertaling*	beide	2	1	750
Tafeleend	♂	2	1	750

Kuifeend	♂	2	1	750
Patrijs	beide	2	1	500
Kwartel	beide	1	1	1000
Fazant	♂	2	1	300
Dodaars	beide	2	1	500
Geoorde Fuut*	beide	2	1	750
Roerdomp	beide	1	1	1000
Woudaap	beide	1	1	1000
Wespendief	beide	2	2	2500
Sperwer*	beide	3	2	1000
Buizerd	beide	3	2	1000
Waterral	beide	2	1	200
Waterhoen	beide	1	1	300
Meerkoet	beide	2	1	500
Kievit	♂	2	1	1000
Kleine Plevier*	beide	2	1	1000
Grutto	beide	2	1	1000
Houtsnip*	beide	1	1	1000
Watersnip*	beide	2	2	1000
Tureluur*	beide	2	1	1000
Bosuil	beide	1	1	500
Steenuil	beide	1	1	500
Ransuil*	beide	2	1	1000
Isvogel	beide	2	2	2000
Draaihals*	beide	2	1	500
Middelste Bonte Specht*	beide	2	2	500
Kleine Bonte Specht	beide	1	1	300
Zwarte Specht	beide	2	2	1000
Groene Specht	beide	1	1	1000
Boomvalk	beide	3	2	1000
Grauwe Klauwier*	beide	2	1	500
Gaai	beide	2	2	500
Kuifmees	beide	1	1	300
Boerenwaluw*	beide	2	2	1000
Roodborsttapuit*	beide	2	2	300
Huisbus	♂	1	1	100
Gele Kwikstaart*	beide	1	1	300
Grote Gele Kwikstaart	beide	2	1	500
Graspieper*	beide	1	1	300
Goudvink	beide	1	1	500
Putter*	beide	1	1	500

BC1 = welke broedcode 1-waarnemingen tellen mee (♂ of beide geslachten); #GW = vereist aantal geldige waarnemingen; #DG = waarvan binnen de datumgrenzen; FA = fusieafstand in m.; * = code 1-waarnemingen tellen in beperkter deel van broedseizoen mee dan hogere codes (bron: BMP-handleiding).

Dit is een flinke lijst. Clusterproblemen liggen echter niet bij alle soorten even voor de hand. Sommige soorten hebben in de broedtijd een zeer verborgen leefwijze. Code 1-waarnemingen zullen daarom niet of hooguit zeer zelden voorkomen. Bijv. Kwartel, Roerdomp, Woudaap, Waterral, Houtsnip en Bosuil.

Baltsvlucht van een Houtsnip in de Spekdonken bij Vessem, 16 april 2026 (TH). Code 1-waarnemingen zijn bij broedvogellingen van deze soort zeldzaam.

Maar bij de overige soorten in de tabel is het goed om alle code 1-waarnemingen die binnen de fusieafstand van andere waarnemingen liggen secuur na te lopen, zowel na ieder inventarisatiebezoek als na afloop van het broedseizoen. Check dan het volgende:

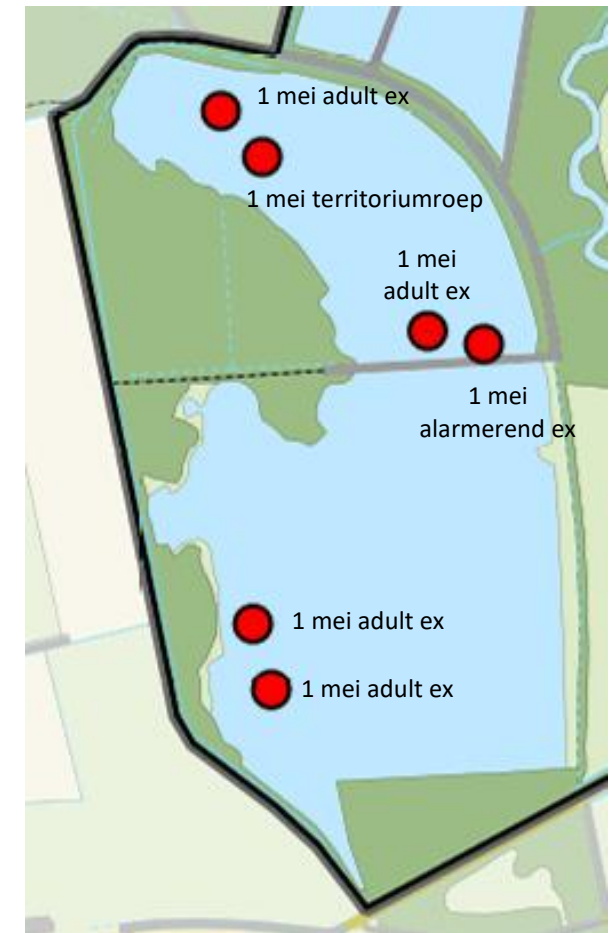
- Is een code 1-waarneming wellicht onterecht omdat het hetzelfde individu kan zijn als een andere waarneming tijdens hetzelfde inventarisatiebezoek? Er zijn immers *uitsluitende* waarnemingen

nodig en dat is in het veld vooral problematisch bij soorten die zich regelmatig en snel kunnen verplaatsen. Bijv. Wespendif, Sperwer, Buizerd, IJsvogel, Middelste Bonte Specht, Zwarte Specht, Groene Specht, Boomvalk, Gaai en Boerenzwaluw. Bij twijfel: gebruik de extra waarnemingsoptie!

- Is een code 1-waarneming op zich juist, m.a.w. uitsluitend ten opzichte van andere waarnemingen, maar leidt de waarneming onterecht tot een extra territorium? Gebruik dan de extra waarnemingsoptie!
- Als het om twee code 1-waarnemingen binnen de fusieafstand gaat waarbij, op grond van uiterlijk of gedrag, de ene een man en de ander een vrouw was, dan is het beter om er één waarneming van te maken met broedcode 3 = paar.

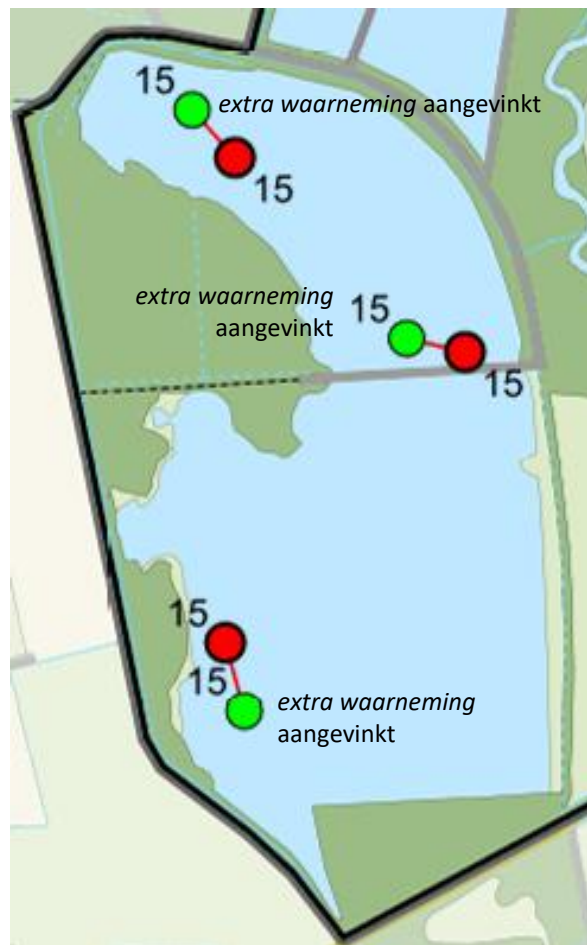
Adult Waterhoen langs de Dommel in de Boktse Beemden bij Eindhoven, 28 mei 2021 (TH).

Fictief voorbeeld Waterhoen: drie situaties van foutieve Autoclustering bij code-1 waarnemingen (= waarneming van adult ex). Rode stip = territorium. Waterhoen is één van de soorten waarbij één geldige waarneming tussen de datumgrenzen al tot een territorium leidt.

Hierboven ter illustratie een kaart met drie situaties waarin een code-1 waarneming tot teveel territoria leidt. En hierna een kaart

waarop ter correctie gebruik is gemaakt van de extra waarnemingsoptie.

Fictief voorbeeld Waterhoen: correctie van de foutieve clustering door gebruik te maken van de extra waarnemingsoptie. Rode stip = territorium, groene stip = waarneming die bij territorium hoort, 15 = bezoekennummer.

Het risico van teveel territoria bestaat niet alleen op bij code 1 waarnemingen, maar bij

alle broedcodes die zowel aan een man als een vrouw te koppelen zijn. Neem als voorbeeld broedcode 7 = angstkreten of ander gedrag (alarmeren) dat wijst op aanwezigheid van een nest of jongen. Bij de meeste vogelsoorten zullen zowel man als vrouw angstkreten uiten en alarmeren. Als je in het veld een zingende Winterkoning intekent en vlakbij een alarmerende Winterkoning hoort en die apart intekent, dan zal Autocluster er twee territoria van maken. Ook nu voorkom je dit door de extra waarnemingsoptie te gebruiken.

Winterkoning in Het Schut bij Bergeijk, 17 februari 2021 (TH).

Tot slot nog een klein addertje onder het gras bij het gebruiken van de extra waarnemingsoptie. Als de afstand van twee waarnemingen groter is dan de fusieafstand, dan maakt Autocluster er altijd twee (potentiele) territoria van, ongeacht of het vakje extra waarneming is aangevinkt of niet. Als dat niet de bedoeling is, m.a.w. het

betrof 100% zeker hetzelfde individu, dan moet een van de twee waarnemingen verwijderd worden.

Dankwoord

Ik bedank Henk Sierdsema voor zijn waardevolle aanvullingen op een eerdere versie van dit artikel. ■

 [Vergeer, J.-W. et al. 2023.](#) Handleiding Sovon Broedvogelmonitoring BMP & kolonievogels. Sovon.

Ooievaar langs de Oude Kerkstraat in Veldhoven, 29 maart 2025 (Tom Heijnen)

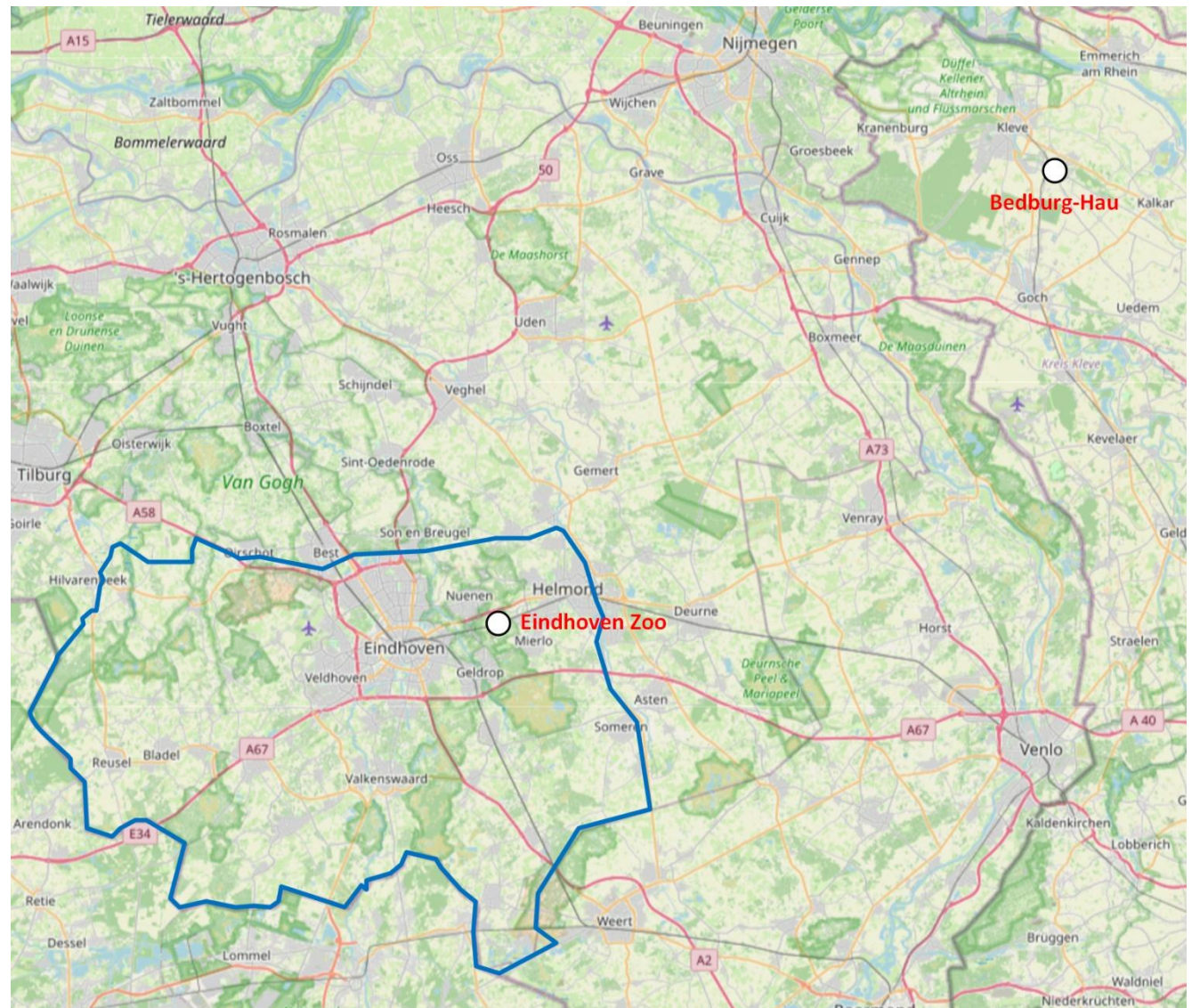
Bijzonder Ooievaarspaar: broer en zus brengen jongen groot

Mark Sloendregt

Bij de ingang van Eindhoven Zoo in Mierlo speelde zich in het voorjaar van 2025 een opvallend Ooievaarsverhaal af. Op een nest op een koepelkooi van ara's bleek een broedpaar te zitten waarvan beide oudervogels als jonge Ooievaars in Duitsland waren geringd. Dankzij de goed afleesbare ringen kon hun herkomst nauwkeurig worden achterhaald: het ging om de Ooievaars met ringnummers DEW 4T.....335 en DEW 4T.....336.

Beide vogels werden op 16 juni 2015 als nestjong geringd bij Bedburg-Hau, in de streek rond Kleef net over de Duitse grens. Bijna tien jaar later doken ze levend op in Mierlo, op ongeveer 57 kilometer van hun geboorteplek.

Uit aanvullende informatie van Bettina Blöß, die zich bezighoudt met de monitoring van Ooievaars in regio Kleef, bleek vervolgens dat de twee geringde Ooievaars niet alleen uit dezelfde omgeving kwamen, maar daadwerkelijk uit hetzelfde nest. In 2015 waren zij de enige jongen in dat nest nabij Till/Bedburg-Hau. Daarmee zijn DEW 4T.....335 en DEW 4T.....336 broer en zus.

Ligging van Bedburg-Hau in Duitsland en Eindhoven Zoo.

Hun ouders waren niet geringd, waardoor de herkomst van de oudervogels onbekend bleef. Het oorspronkelijke nest stond op een nestpaal in een weiland naast de plaats Till, een broedplaats die al sinds 2011 jaarlijks door Ooievaars wordt gebruikt. De nestpaal werd geplaatst door de *Heimatverein*.

De oudervogels van dit nest werden lokaal Till en Tilla genoemd, een verwijzing naar het naastgelegen dorp. Omdat beide oudervogels niet geringd waren, is naast hun herkomst ook niet met zekerheid vast te stellen of het door de jaren heen wel steeds om dezelfde individuen ging.

Dat een broer en zus later samen een paar vormen, klinkt uitzonderlijk. Toch is het volgens Wim van Nee van STORK niet uniek. Bij Ooievaars komen zulke familiebanden binnen broedparen af en toe voor, net als ouder-kindrelaties. Na het uitvliegen en de trek herkennen Ooievaars hun nestgenoten kennelijk niet meer als familie. Zulke broedsels kunnen mislukken, maar ze kunnen ook goed verlopen. In dit geval bleek dat laatste te gebeuren.

Het broedverloop kon in 2025 goed worden gevolgd via camerabeelden. Op 1 april was het paar broedend aanwezig op het nest en op 2 april waren drie eieren zichtbaar. Eind april verschenen de eerste jongen. Begin

Ooievaarsnest op koepelkooi voor ara's in Eindhoven Zoo, 1 april 2025.

mei waren er zelfs vijf jonge ooievaars te zien, maar later bleven er drie over. Op 18 juni waren deze drie jongen klaar om uit te vliegen. Daarmee bracht het broer-zus-paar uiteindelijk drie levensvatbare jongen groot.

Till en Tilla met kroost in Eindhoven Zoo, 17 mei 2025.

Een bijzondere terugmelding van deze twee geringde Ooievaars laat zien hoe waardevol ringonderzoek kan zijn. Een eenvoudige pootring vertelt niet alleen waar een vogel vandaan komt, maar kan jaren later ook inzicht geven in overleving, verplaatsing, paarvorming en broedsucces. ■

Foto's: Eindhoven Zoo 2025, met dank aan Jan Bogaerts.

Gaaien en eikels

Tom Heijnen

Op 14 en 21 september 2026 kon ik op de Visvijvers Bergeijk langdurig het transport van eikels door Gaaien bekijken. Het ging om resp. zeker vijf en vier Gaaien die steeds in dezelfde hoek aan de rand van de visvijvers eikels verzamelden en dan langs de uitkijktoren naar de noordzijde van de vijvers vlogen.

Visvijvers Bergeijk met uitkijktoren (blauwe stip) en route van het eikeltransport door de Gaaien (kaart: topotijdreis.nl).

Daar ergens werden de eikels verstopt. Ze vlogen terug langs de uitkijktoren en zo ging het maar door. Op 14 september was ik in

het gebied van 18:00 tot 19:15 en op 21 september van 13:00 tot 16:30 al die tijd vond het eikeltransport plaats. Ik heb niet geturfd hoeveel transporten er waren, maar ik schat gemiddeld minstens één per 5 min.

Een Gaai zonder (boven) en met eikels in snavel en krop, Visvijvers Bergeijk, 14 september 2026 (TH).

De Gaaien transporteerden niet alleen eikels in hun bek, één eikel per keer, maar gelijktijdig ook in hun krop (keelzak). De dikke krop is op foto's die ik maakte goed te zien.

Ik heb wat literatuur over het eikelgedrag van Gaaien opgezocht en kwam zo heel wat interessante dingen te weten.

Belang van eikels voor Gaaien

In gebieden waar eiken voorkomen, vormen eikels een belangrijk onderdeel van het voedsel vanaf het moment dat deze rijp zijn (augustus) tot diep in het voorjaar (Keve 1974).

De door Gaaien geconsumeerde hoeveelheid eikels is in alle seizoenen vergelijkbaar, maar in de herfst worden aanzienlijk meer eikels meegenomen en opgeslagen dan in de lente en zomer (Clayton et al. 1996). De hoge consumptie van eikels door Gaaien in de winter, lente en vroege zomer is mogelijk doordat gaaien elk duizenden eikels verzamelen en opslaan, voornamelijk in oktober (Bossema 1979).

Invasies van Gaaien in Nederland vallen overigens niet samen met een groot aanbod van eikels in ons land (van Maanen 2019).

Transporteren van eikels

Gaaïen verzamelen vaak meerdere eikels per vlucht, volgens sommige bronnen maximaal zes (Bossema 1979) en volgens andere maximaal negen (Cramp & Perrins 1994). De eerste eikels worden doorgeslikt en komen in de krop. De snavelafmetingen bepalen hoe groot die eikels kunnen. De laatste eikel wordt meestal in de snavel meegenomen en hiervoor wordt gewoonlijk de grootste eikel uitgekozen (Bossema 1979).

Gaaïen leggen soms aanzienlijke afstanden af om eikels te verzamelen en naar hun eigen leefgebied te vervoeren (Cramp & Perrins 1994). In twee studies werden resp. afstanden van 3 tot 500 m. (gemiddeld 69 m.) en 3 tot 456 (gemiddeld 116 m.) gevonden (Pons & Pausas 2007, Kurek et al. 2018).

Verstoppen van eikels

Naar schatting kan één enkele Gaai in één maand tijd ongeveer 3.000 eikels opslaan (Cramp & Perrins 1994).

Gaaïen verspreiden hun eikels over een groot gebied. Als er meerdere eikels per vlucht worden vervoerd, dan worden die doorgaans op verschillende plekken begraven (Bossema 1979).

Gaai met eikel in de snavel in Bergeijk, 20 september 2026 (Jules Andela).

Gaaïen kiezen vaak vrij open plekken, overgangen in de vegetatie en verticale structuren zoals jonge boompjes en boomstammen uit om de eikels in te begraven (Bossema 1979). Ze worden afzonderlijk (soms ook met twee of meer tegelijk) verstopt in de strooisellaag op de bosbodem of onder braam- of varenstruiken. De eikels worden onder een hoek van 45° in de grond geduwd, indien nodig

nog enkele keren aangedrukt, waarna het gat wordt opgevuld en afgedekt met bladeren, takjes, steentjes, etc. (Bossema 1979, Cramp & Perrins 1994).

Door ze te begraven neemt de kans af dat de eikels worden gestolen door soortgenoten of andere eikeleiders. Het verspreid verstoppn van eikels biedt geen betere bescherming dan het verzamelen van een

grote voorraad op één plek, maar zorgt wel voor een betere risicospreiding (Bossema 1979).

Terugvinden van eikels

Om verstopte eikels terug te kunnen vinden gebruiken Gaaien visuele informatie van nabije en verre 'bakens' die tijdens het verstoppjen in het geheugen werden opgeslagen (Bossema & Pot 1974, Bossema 1979).

Veel van de opgeslagen eikels ontkiemen en groeien uit tot zaailingen. Gaaien spelen zo een belangrijke rol bij de verspreiding van eikels en de voortplanting van eiken (Bossema 1979). De Gaai is wellicht één van de meest productieve verspreiders van eiken (Madge & Kirwan 2024). ■

Literatuur

- [Bossema, I. 1979](#). Jays and Oaks: An Eco-Ethological Study of Symbiosis. *Behaviour* 70(1/2): 1-117.
- [Bossema I. & W. Pot 1974](#). Het terugvinden van verstopt voedsel door de Vlaamse gaai (*Garrulus g. glandarius* L.). *De Levende Natuur* 77: 265-279.
- [Clayton, N. S. et al. 1996](#). Seasonal patterns of food storing in the Jay *Garrulus glandarius*. *Ibis* 138(2):250–255.
- Cramp, S. & C. M. Perrins (eds) 1994. *The Birds of the Western Palearctic*. Volume 8. Crows to Finches. Oxford University Press.
- Keve, A. 1974. *Der Eichelhäher*. A. Ziemsen Verlag.

Gaai met eikel in de snavel, Visvijvers Bergeijk, 21 september 2026 (TH). ▲▼

- [Kurek, P. et al. 2018](#). Dispersal distance and burial mode of acorns in Eurasian Jays *Garrulus glandarius* in European temperate forests. *Acta Orn.* 53(2).
- Maanen, W. van 2019. Gaaieninvases onder de loep. PTT-nieuwsbrief december 2019: 5-13.
- [Madge, S. & G. M. Kirwan 2024](#). Eurasian Jay (*Garrulus glandarius*), version 3.0. In: *Birds of the World* (website).
- [Pons, J. & J. G. Pausas 2007](#). Acorn dispersal estimated by radio-tracking. *Oecologia* 153, 903–911.

Ornithologische waarde van houtsingels bij Wintelre

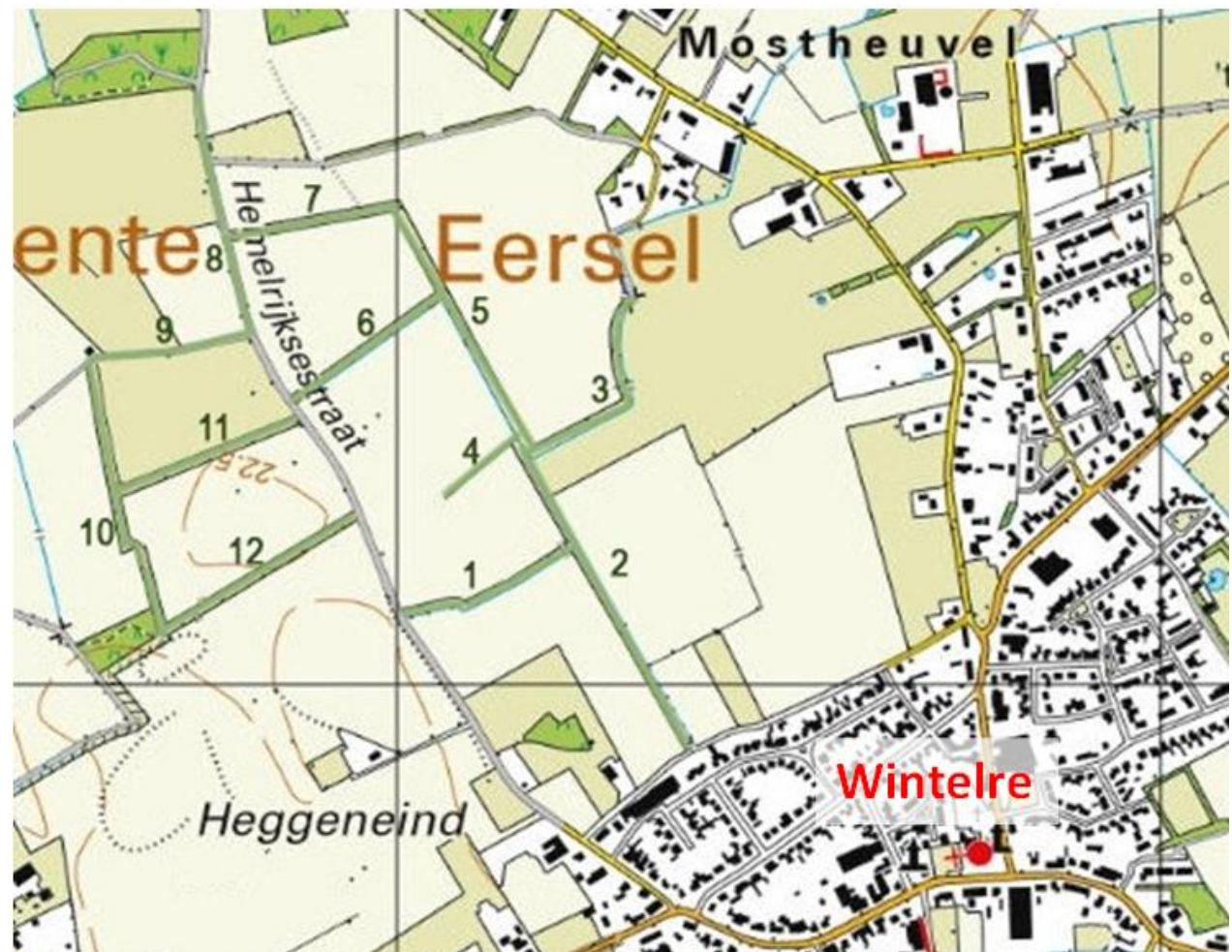
Rob Aarts

In 2026 heb ik een oriënterend onderzoek uitgevoerd naar de ornithologische waarde van de houtsingels in het grootschalig landbouwgebied ten noorden van Wintelre, een dorp in de gemeente Eersel. De aanleiding was een Klapekster die gedurende langere tijd in de winter in de singels verbleef.

Ik ben niet alleen geïnteresseerd in grotere, beschermde natuurgebieden, maar ook in kleinere, vaak weinig bezochte terreinen met weinig beschermde status, geïsoleerd gelegen te midden van grootschalig agrarisch gebied. Je weet maar nooit. Een dergelijk gebied is te vinden ten noorden van Wintelre tussen de Mostheuvel en Heggeneind.

Het gebied

Het gebied wordt gevormd door houtsingels met daarlangs aangebrachte smalle wandelpaden met een aparte wandelervaring. De Hemelrijkse straat is een zandpad t.b.v. landbouwverkeer. Alle singels worden begrensd door een uniek wandelpad. De

Figuur 1. Huidige situatie van het gebied. De onderzochte singels zijn genummerd.

kleine, zwarte puntjes langs de singels zijn bomen die de ruilverkaveling hebben overleefd. Ook zijn in 2015 hier en daar

eiken in de singels geplant. Ten noorden ligt de nooit ontgonnen Oirschotse Heide. Ten westen de ontgonnen en beboste Buikheide.

Een dergelijk gebied is elders in de Kempen schaars in intensief agrarisch gebied.

Middels de website topotijdreis.nl heb ik een samenvattend overzicht gemaakt van de landbouwkundige historie van het gebied. Dit overzicht geldt overigens ook voor de historie van de landbouwkundige ontwikkeling in de Kempen als geheel. In 1815, de start van “topotijdreis”, zien we een kaart met veel omissies. Voor de cartograaf Generaal Krayenhoff, (mede) uitvinder van de Rijksdriehoeksmeting, was er kennelijk zo weinig te beleven, dat hij na intekenen van enkele schapenpaadjes naar de hei t.b.v. de potstal maar weer snel vertrok met zijn kaart zonder vennen erin (figuur 2), terwijl nergens in de Kempen de

Figuur 2. Situatie rond 1815. Er zijn slechts enkele vennen zichtbaar...

dichtheid aan vennen groter was dan rond kransakker-esdorp Wintelre.

Rond 1840 verschenen perceelscheidingen rond de akkertjes (figuur 3), vermoedelijk in de vorm van heggen, omdat in 1880 het toponiem ‘Heggeneind’ in de kaart verscheen.

Figuur 3. Situatie rond 1850. Met vermoedelijk heggen als perceelscheidingen en Wintelre als typisch kransakker-esdorp.

Op de kaart van 1950 is een deel van de perceelscheidingen verdwenen als gevolg van verkaveling, terwijl de omringende heide en vennen daarin nog intact bleven. Tijdens de grote heideontginningen na 1950 verdwenen direct alle perceelscheidingen rond Wintelre. Naast die van de Mostheuvel ook Bijsterveld en Heggeneind met vrijwel alle heidevelden en vennen. Zij werden

geslachtofferd binnen de Mansholtdoctrine met grote ontginningen, verkavelingen en kunstmest, die zorgden voor enorme schaalvergroting in de landbouw t.b.v. opbrengstvergroting en een beter inkomen voor de boeren. Van het oude, kleinschalige potstallandschap bleef niets meer over.

De laatste restjes bos en heide verdwenen met de baanverdraaiing van het (militaire) vliegveld Welschap in 1981. In 2000 verschenen er sloten t.b.v. de ontwatering van het landbouwgebied en als overstort van regenwater vanuit Wintelre via de Ekkersrijt. Een beek met de oorsprong bij Halfmijl eindigt als De Groote Beek in de Dommel bij Son en Breugel.

In dit verkavelde landschap werd door de Gemeente Eersel in overleg met belanghebbende agrariërs vanaf 2015 een houtsingelsysteem met wandelpaden gerealiseerd op basis van de vroegere aanwezigheid van perceelscheidingen tussen de akkertjes. ‘Ja, er was wel overleg maar we hadden eigenlijk weinig keus’, vertelde een agrariër uit de Mostheuvel tijdens een ontmoeting, ‘maar we hoefden gelukkig geen grond af te geven’. Hij was het ermee eens dat die bloeiende meidoorns in het voorjaar wel heel erg mooi waren, ‘...maar zo’n singel dient te worden onderhouden. Dat gebeurde vroeger ook, maar daar heb ik nu nog maar heel weinig van gezien. Het

moet wel een singel blijven en geen verkapt bos worden. Mooie plannen, maar dan...!'. Ik ben het met hem eens.

De onderzochte singels

De singels vormen lijnvormige, landschapelijke structuren gevormd uit bestaande en aangeplante zomereiken met vooral struiken daartussen, en behoren tot de kleine landschapselementen (tabel 1). In vroegere tijden werden heggen geplant, bijvoorbeeld als veekering en geriefhout. Het singelgebied heeft een totale lengte van ongeveer 3,4 km. Uitgaande van een gemiddelde breedte van de singels van 5,5 m. betekent dat een oppervlakte van $\pm 2,5$ ha.

Tabel 1. Kenmerken van de onderzochte singels. Lengte (L) en breedte (B) in meters.

Singel-nr	L	B	Voornaamste kenmerken
1	250	6,5	Meidoorn, hazelaar, hondsroos, lijsterbes, braam, vlier, zomereik, brandnetel en akkerdistel langs brede rand
2	430	4	Open stukken met lage begroeiing en veel licht, speerdistel, Jacobskruid
3	300	4,5	Halfopen, zandpad met akker- en speerdistel, Jacobskruid, lijsterbes, hondsroos. Op zuiden gericht: vlinders!
4	150	4	Riet, pitrus, speerdistel, lage open begroeiing
5	360	8	Zeer dichte, robuuste struc-

			tuur. Meidoorn hazelaar, sporkehout, boswilg, lijsterbes, hondsroos, zomereik, met langs slootkant akkerdistel, riet, pitrus en Sint-janskruid
6	220	5	Meidoorn sterk dominant met zomereik daartussen
7	230	5,5	Dichte structuur met zomereik en grove den dominant ertussen, grote brandnetel langs de rand
8	330	5	Halfopen met zandpad erlangs
9	210	3,5	Open structuur, meidoorn net aangeplant, hondsroos
10	370	6-8	Robuuste singel met braam, boswilg, hazelaar berk, lijsterbes, meidoorn, hondsroos, grote brandnetel
11	260	6	Hazelaar, lijsterbes, braam en brandnetel, zomereik
12	300	5	Enkele grote zomereiken, boswilg, meidoorn, sporkehout, hazelaar, brandnetel, braam, akkerdistel langs sloot

Bij vrijwel alle singels in het gebied is sprake van een sterk convergente (scherpe) overgang tussen singels en belendende akkers, waarop, althans dit jaar, aardappels en mais werden verbouwd. Een zeer smalle overgang bestaat uit voornamelijk stikstofplanten als brandnetels en bramen. Niet vreemd in deze omgeving. Singels kunnen dienen als verbindingen tussen natuurterreinen. De singels in dit gebied hebben deze functie niet.

Doel van het onderzoek

Het doel was om met behulp van een broedvogelinventarisatie inzicht te krijgen in de betekenis van relaties tussen het broedgebied en het omringende landbouwgebied, zoals de aanwezigheid van voedsel.

Methode

De broedvogels werden geteld met de BSP-A methode van Sovon. Het onderzoek volgde zoveel mogelijk volgens de regels voor broedvogelinventarisatie, maar de methode geeft geen directe aanbevelingen voor de inventarisatie van aparte houtsingels.

Tabel 2. Bezoekdata en -tijden. Niet opgenomen: enkele tussentijdse bezoeken voor vlinders, en een avondbezoek (20 juli) voor vleermuizen.

Datum	Tijd	Datum	Tijd
25-4	5:30-7:30	23-5	5:30-7:00
4-5	5:30-7:30	12-6	4:30-6:00
16-5	5:45-7:15		

Het inventariseren van hoofdzakelijk lijnvormige structuren was betrekkelijk eenvoudig. In totaal zijn vijf vroege ochtendbezoeken uitgevoerd (tabel 2), minder dan Sovon aanbeveelt voor bijvoorbeeld eikenberkenbos op arme zandgronden. Ik had echter niet het idee dat meer ronden nuttig zouden zijn, omdat het singelgebied slechts $\pm 2,5$ ha groot is. De laatste ronde op 12 juni leverde nog wel teruggekeerde Spotvogels en Bosrietzangers op.

Bij de meeste territoria is zang (broedcode 2) vastgesteld. Bij de Gele Kwikstaart langs singel 2 werd transport van voedsel (broedcode 14) waargenomen. Er is handmatig een clustering per singel uitgevoerd indien nodig, zoals bij de Zwartkop.

Resultaten

Broedvogels

Er werden 24 vogelsoorten als broedvogel in de singels vastgesteld (tabel 3).

Daarnaast waren er diverse vogels actief in de directe omgeving van de singels. Kwartels riepen bij singel 2 en ten noorden van singel 9 (twee). In het bosje grenzend aan singel 8 vloog overdag een Ransuil op, en op dezelfde plaats ook in de vroege ochtend. Een koppel Torenvalken joeg regelmatig ten noorden van singel 9 en ten westen van singel 10. Een zingende Veldleeuwrik werden gehoord in het weiland ten westen van singel 8. Regelmatig joeg een Buizerd vanuit singels in de akkers.

Andere diersoorten

Zoogdieren. Een Vos joeg bij een veld met Kieviten en op velden ten noorden van singel 9. Er werden ca. 10 Hazen gezien. Een groep van 9 Reeën met bok was op een

Tabel 1. Vastgestelde broedvogels per singel. Het ging steeds om 1 territorium tenzij anders vermeld.

Singel-nr	Broedvogels
1	Heggenmus, Roodborsttapuit, Zanglijster, Tuinfluiter, Zwartkop, Grasmus, Spotvogel (12 juni), Tjiftjaf, Koolmees, Vink, Geelgors
2	Gele Kwikstaart (vlak langs rand in akker, later met jongen), Tuinfluiter, Grasmus, Bosrietzanger, Tjiftjaf, Koolmees, Pimpelmees, Geelgors
3	Roodborsttapuit, Zanglijster, Merel, Grasmus, Bosrietzanger, Koolmees, Vink, Kneu, Putter
4	Roodborsttapuit, Grasmus
5	Gele Kwikstaart (langs akker), Tuinfluiter (2), Zanglijster, Merel Zwartkop (2), Grasmus (2), Tjiftjaf (2), Spotvogel, Pimpelmees, Staartmees, Vink
6	Koekoek, Zanglijster, Tuinfluiter, Zwartkop, Grasmus, Tjiftjaf, Vink Geelgors (2)
7	Houtduif, Heggenmus, Merel, Tuinfluiter Zwartkop, Koolmees, Pimpelmees, Boomkruiper (in oude zomereik), Gaai, Vink, Geelgors
8	Zanglijster, Tuinfluiter, Zwartkop, Pimpelmees, Vink, Geelgors
9	Heggenmus, Merel, Koolmees, Geelgors
10	Heggenmus, Zanglijster, Merel, Tuinfluiter (2), Zwartkop (2), Grasmus, Spotvogel (vorig jaar ook), Tjiftjaf, Koolmees, Pimpelmees
11	Houtduif, Zanglijster, Merel (2), Tuinfluiter, Zwartkop, Tjiftjaf, Spreeuw, Koolmees, Pimpelmees, Boomkruiper, Gaai, Vink, Geelgors
12	Heggenmus, Tuinfluiter, Zwartkop (2), Fitis, Tjiftjaf, Vink, Geelgors

weide aan het grazen en gebruikten de singels als schuilplaats.

Dagvlinders. Vooral langs de op het zuiden gelegen singel 3 werden Klein Koolwitje, Kleine Parelmoervlinder, Oranje Zandoogje, Atalanta, Citroenvlinder, Koninginnenpage en Distelvlinder genoteerd.

Vleermuizen. Het singelgebied bleek een enorm belangrijk foerageergebied voor Gewone dwergvleermuizen. Ze kwamen via singel 2 als verbinding vanuit hun zomer-verblijven in Wintelre naar de singels. Mogelijk ook vanuit singel 3 vanaf de Mostheuvel.

Vergelijking singels met omgeving

Vergelijken we de vogelwereld in de singels met die in intensief gebruikt, agrarisch landschap zonder singels dan zien we een significant verschil in biodiversiteit. In het door singels omsloten agrarisch habitat van 30 ha werden 0 soorten vastgesteld en in de singelhabitat van 2,5 ha. 24 soorten.

Ik heb geen ecologische relatie kunnen vaststellen tussen singels en landbouwgebied voor wat betreft de broedvogels. Een enkele maal maakten Merels en Zanglijsters gebruik van de aardappelakkers om te foerageren. Wel is het te verwachten dat een ander grondgebruik na aardappels, zoals

braaklegging of groenbemesting, kan leiden tot andere conclusies.

Geelgors bij Gartow, Duitsland, 5 juni 2026 (Ludy Aarts).

Ecologische vogelgroepen

Als we de verschillende soorten plaatsen in de ecologische vogelgroepen uit het rapport 'Broedvogels en beheer' (Sierdsema 1995) dan blijkt het volgende. Binnen de singels bestaan relatief kleine habitatverschillen zoals meer en minder dicht begroeid of hoogteverschil, die leiden tot de aanwezigheid van een aantal verschillende soortgroepen en soorten daarbinnen.

Struiken, struwelen en heggen: Roodborst-tapuit, Grasmus, Kneu, Bosrietzanger, Zwartkop, Heggenmus.

Boomgroepen, bos en bosranden en opgaande lijnvormige begroeiingen: Geelgors, Putter, Spotvogel, Tuinfluiter,

Tjiftjaf, Zanglijster, Merel, Koolmees, Pimpelmees, Staartmees.

Opgaaand gesloten bos: Vink en Boomkruiper, dankzij aanwezigheid van oude eiken van voor de ruilverkaveling.

Zeer opvallend en voor mij voorsnog een klein raadsel is de afwezigheid van Roodborst en Winterkoning in de singels, terwijl zeker de Roodborst als een generalist bekend staat. Misschien toch te veel 'vijandelijk' gebied direct langs de randen?

Discussie

In feite is er door de singels een hernieuwd oud landschap gecreëerd. Dit hernieuwde landschap creëerde een hernieuwde biodiversiteit, hoewel we niet weten hoe die vroegere biodiversiteit er precies uit heeft gezien. Volgens de Avifauna van Noord-Brabant (van Erve et al. 1967) zouden Ortolanen daar zomaar bij hebben kunnen horen. De stikstofrijke bodem is waarschijnlijk voordelig voor de groei van de singels. Het vroegere heggelandschap groeide ook in de arme heidepodzolbodem vanwege de toenmalige potstalcultuur met schapenmest als basis.

De inrichting van vergelijkbare singels als de onderzochte leiden tot een enorme toename van de biodiversiteit in het agrarisch

gebied zonder dat hiervoor veel landbouwgrond hoeft te worden afgegeven. Te vergelijken met het streven naar 'Basis-kwaliteit Natuur' in de bebouwde omgeving wordt het dan 'Basiskwaliteit Natuur' in het grootschalige landbouwgebied. Diverse Europese subsidies zijn hiervoor mogelijk en het is goed voor het imago van de landbouw.

Om de scherpe overgang tussen singel en landbouwgrond te mitigeren tot een meer divergente overgang is akkerrandenbeheer aan te bevelen, met name voor insecten. Hiervoor zijn Europese subsidies voor agrariërs ter beschikking op basis van prestatieverplichting, dus niet slechts inspanningsverplichting. Het mooiste is natuurlijk een omvorming naar bloemrijk grasland met, wie weet, een Paapje daarin.

Zijn er nog meer soorten te verwachten in (toekomstige) singels? Grauwe klauwier kan een kandidaat zijn, maar die vraagt een ruigere omgeving met voldoende voedsel. Ortolaan lijkt ook uitgesloten vanwege gebrek aan o.a. roggeakkers. Grauwe Gors? In oostelijk Duitsland zie je precies wat deze beide laatste vogels behoeven. Als daaraan voldaan wordt dan zijn ze er. Ook in boerenland!

Nawoord

Nederland bestaat voor de helft uit landbouwgrond, veel meer dan nodig is voor de voedselvoorziening van de eigen bevolking. Slechts 2-3% wordt gevormd door hout- of andere singels. De grondgebonden landbouw dient extreem veel dierenvoer en genereert daarnaast slechts ca. 1,6% van het bruto nationaal product (BNP), terwijl de vernietiging van de biodiversiteit in het agrarisch gebied nauwelijks wordt gecompenseerd en nog steeds toeneemt.

De economische opbrengst en werkgelegenheid per hectare landbouwgrond is uiterst gering t.o.v. bijvoorbeeld kleinschalige,

hoogwaardige industrie. Daarnaast ontvangt de Nederlandse landbouw per jaar bijna 1 miljard euro subsidie, waaronder rechtstreekse inkomenssteun. Het wordt tijd dat die Grote Broek die de landbouwlobby steeds opnieuw aantrekt eens uitgaat: met NATURE DEFENCE FORCE op naar de ecologische revolutie in het boerenland. Met 1 miljard subsidie moet dat toch gaan lukken!

Dit jaar is een groep studenten bezig geweest met de monitoring van een aantal hagen en heggen dat door ASR-verzekeringen in 2024 is gerealiseerd in Evertsoord en Groesbeek (Walravens et al. 2026). Meer over het onderzoek en hun bevindingen is te

lezen in hun rapport. Zonder op de methodiek of de uitvoering in te gaan is de conclusie n.a.v. dit onderzoek helder. Bij zowel bestuivers als bodemorganismen is sprake van een enorme toename aan biodiversiteit. Ook is de kwaliteit van bodemeigenschappen enorm toegenomen. De aanwezigheid van bloemrijke akkerlanden leidt eveneens tot een aanzienlijke extra verhoging van biodiversiteit. Begrijpelijk is (nog) geen vogelonderzoek uitgevoerd omdat de houtige landschapselementen pas enkele jaren geleden zijn aangeplant.

De conclusies uit mijn eigen onderzoek sluiten naadloos aan bij die uit het HAS-onderzoek elders. Een mooie opsteker!

Literatuur

Erve, F.J.H. van et al. 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum, Assen.

Walravens, J. et al. 2026. Invloeden van houtige landschapselementen op bestuivers, bodembiodiversiteit en bodemeigenschappen. HAS Green Academy.

[Sierdsema, H. 1995](#). Broedvogels en beheer. Sovon & Staatsbosbeheer.

[Vergeer, J.-W. et al. 2023](#). Handleiding Sovon Broedvogelmonitoring BMP & kolonievogels. Sovon.

[LASREG](#): Website met gedetailleerde viewer van landschapselementen in Nederland.

Zicht op singel 10, 26 juli 2026 (Ludy Aarts).